

Tiecoties uz efektīvāku kārtības nodrošināšanu

Uz etnisko piederību balstītas diskriminējošas profilēšanas

izpratne un novēršana:
ceļvedis

Šis ziņojums attiecas uz Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 8. pantā paredzēto personas datu aizsardzību un 21. pantā paredzēto nediskriminēšanu.

Ja rodas jautājumi par šo tulkojumu, lūdzu, skatiet angļu valodas versiju, kas ir šī dokumenta oriģinālā un oficiālā versija.

***Europe Direct* dienests Jums palīdzēs rast atbildes uz jautājumiem par Eiropas Savienību.**

Bezmaksas tālruņa numurs (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Daži mobilā tālruņa operatori aizliedz pieeju 00 800 numuriem, vai arī, zvanot uz šiem numuriem, iespējams, jāmaksā.

Papildu informāciju par Eiropas Savienību meklējiet internetā (<http://europa.eu>).

Kataloga dati atrodami publikācijas beigās.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011. gads

ISBN 978-92-9192-720-3

doi:10.2811/38938

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2010. gads
Ir atļauta pārpublicēšana, ja vien tai nav komerciāli mērķi un ar noteikumu,
ka ir norādīts avots.

Tiecoties uz efektīvāku kārtības nodrošināšanu

Uz etnisko piederību balstītas diskriminējošas profilēšanas

izpratne un novēršana:

ceļvedis

Dalībvalstis un abreviatūras

Valsts sāisinājums	Dalībvalsts	Valsts sāisinājums	Dalībvalsts
AT	Austrija	IT	Itālija
BE	Beļģija	LT	Lietuva
BG	Bulgārija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
CZ	Čehijas Republika	MT	Malta
DE	Vācija	NL	Nīderlande
DK	Dānija	PL	Polija
EE	Igaunija	PT	Portugāle
EL	Grieķija	RO	Rumānija
ES	Spānija	SE	Zviedrija
FI	Somija	SK	Slovākija
FR	Francija	SI	Slovēnija
HU	Ungārija	UK	Apvienotā Karaliste
IE	Īrija		
HR	Horvātija		

Satura rādītājs

Attēlu saraksts	4
Ievads.....	5
1. Kas ir profilēšana?.....	8
1.1. Profilēšana vispārīgā kontekstā	8
1.2. Profilēšana tiesībaizsardzības kontekstā	11
1.2.1. Profilēšana tiesībaizsardzības jomā.....	11
1.2.2. Profilēšana, izmantojot datu iegūšanu	13
2. Diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana.....	15
2.1. Kas ir diskriminācija?	15
2.1.1. Atšķirīga attieksme.....	16
2.1.2. Neleģitīms pamatojums	16
2.2. Kādā veidā diskriminācija ir saistīta ar profilēšanu, kas balstīta uz etnisko piederību?	17
2.3. Kāpēc diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana ir nelikumīga?	19
2.4. Tiesību normām atbilstīga profilēšana.....	20
2.5. Netieša diskriminācija uz etnisko piederību balstītas profilēšanas kontekstā.....	24
3. Sarežģījumi, kurus kārtības uzturēšanai un kopienām rada diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana	27
3.1. EU-MIDIS apsekojums.....	27
3.2. Vai uz etnisko piederību balstīta profilēšana ir vienkārši laba kārtības uzturēšanas metode?	34
3.2.1. Rases vai etniskās piederības aizstāšana ar uzvedību	37
3.2.2. Ierobežojumi un profilēšanas negatīvās sekas.....	38
3.3. Negatīvās sekas personām, kopienām un kārtības uzturēšanai	39

4. Diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas apkarošana	47
4.1. Skaidras vadlinijas policijas darbiniekiem	47
4.2. Mācības	52
4.3. Aizturēšanas un pārmeklēšanas protokoli	56
4.3.1. Iekšējā uzraudzība un nesamērīguma atklāšana	57
4.3.2. Sabiedrības sūdzību iesniegšana	60
4.4. Uzvedības analīze	62
4.5. Labi aizdomās turamo apraksti un laba operatīvā informācija	64
4.6. Labu attiecību uzturēšana	65
4.7. Nākotnes apsvērumi	67
Dažu galveno ceļveža punktu kopsavilkums	68
Bibliogrāfija	69

Attēlu saraksts

1 attēls	Respondenti, kurus pēdējo 12 mēnešu laikā ir aizturējusi policija	31
2 attēls	Policijas veiktās aizturēšanas biežums pēdējo 12 mēnešu laikā	33
3 attēls	Aizturēšanas apstākļi un veids	44

Ievads

“Uz etnisko piederību balstīta profilēšana” nav jauna prakse Eiropas Savienības dalībvalstīs, taču šķiet, ka tā ir kļuvusi daudz izplatītāka, reaģējot uz teroristu organizētajām spridzināšanām Amerikas Savienotajās Valstīs (2001. gadā), Madridē (2004. gadā) un Londonā (2005. gadā), kā arī pieaugot bažām par nelegālo imigrāciju. Bažas ir radušās arī cilvēktiesību aizsardzības jomā strādājošām starpvaldību organizācijām, kā Apvienoto Nāciju Organizācijai (ANO) un Eiropas Savienībai (ES), kā arī nevalstiskajām organizācijām. Jo īpaši tiek norādīts, ka uz etnisko piederību balstīta profilēšana ir ne tikai pretrunā likumiem attiecībā uz diskrimināciju, bet tai ir arī kaitīgas sociālās sekas. Tomēr kopumā par “uz etnisko piederību balstītas profilēšanas” praksi Eiropā tiek maz ziņots un ārpus Apvienotās Karalistes to maz izprot. Diskriminējošu uz etnisko piederību balstītu profilēšanu Apvienotajā Karalistē risina kopš 1980. gada, un tā rezultātā ir izveidots stingrs pētnieciskais pamats, kā arī vairāki politikas instrumenti, lai reaģētu uz šo jautājumu. Tomēr citās ES dalībvalstīs diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas atzīšanai nav pievērsta tik liela uzmanība. Tāpēc Eiropā pieejamās literatūras šajā jautājumā izcelsmes vieta galvenokārt ir Apvienotā Karaliste un daudz šajā ceļvedī minēto piemēru ir iegūts Apvienotajā Karalistē. Tomēr ir jāpiebilst, ka ES un Eiropas Parlaments jo īpaši ir atzinis profilēšanas problēmu par svarīgu jautājumu tādās jomās kā terorisma apkarošana, tiesībaizsardzība, imigrācija, muitas kontrole un robežkontrole.⁽¹⁾ Ņemot to vērā, šajā ceļvedī ir sniegts ievads prasīgam lasītājam par “uz etnisko piederību balstītas profilēšanas” jēdzienu un praksi, kuru var apstrīdēt, jo šāda profilēšana var izraisīt diskrimināciju un apdraudēt pamattiesības.

Šī publikācija ir paredzēta galvenokārt tiesībaizsardzības iestāžu vadošajiem darbiniekiem. Tās nolūks ir palīdzēt izprast “uz etnisko piederību balstītas profilēšanas” teoriju un praksi, kā arī iekļaut to juridiskajā un sociālajā kontekstā. Tas tiek darīts, skaidrojot, ko “profilēšana” nozīmē vispārīgā kontekstā ārpus tiesībaizsardzības jomas, piemēram, tirgus izpētē. Tāpat arī tiek skaidrots, kāda ir “profilēšanas” prakse tiesībaizsardzības jomas kontekstā. Jo īpaši šajā ceļvedī tiek skaidrots, kādos gadījumos uz rasi, etnisko izcelsmi vai reliģisko pārliecību balstītu profilēšanu var uzskatīt par diskriminējošu un

(1) Skatīt Eiropas Parlamenta 2009. gada 24. aprīļa rekomendāciju Padomei.

tātad nelikumīgu, un kādos apstākļos ir pieļaujama atsaukšanās uz šādām pazīmēm. Pēc tam šajā ceļvedī tiek apskatītas diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas kaitīgās sekas, tās efektivitāte, izmantojot to kā tiesībaizsardzības darba paņēmieni, kā arī alternatīvas kārtības nodrošināšanas metodes un garantijas pret profilēšanas ļaunprātīgu izmantošanu.

Tikai vai galvenokārt uz personas rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības balstītu tiesībaizsardzības lēmumu pieņemšanas aprakstīšanai šajā ceļvedī izmantots termins “diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana”, nevis plašāk izplatītais termins “uz etnisko piederību balstīta profilēšana”. Tas ir tāpēc, ka terminu “uz etnisko piederību balstīta profilēšana” plaši izmanto plašsaziņas līdzekļi, akademiķi un pilsoņu brīvību organizācijas un tam nav precīzas un vienvēidīgas nozīmes. Pēc nozīmes vistuvāko apstiprināto Eiropas aprakstu ir sniegusi Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (*ECRI*), kas “uz rasi balstītu profilēšanu” definē šādi: “Tādu pazīmju kā rase, ādas krāsa, valoda, reliģiskā pārliecība, tautība, valstiskā vai etniskā piederība izmantošana kontroles, uzraudzības vai izmeklēšanas pasākumos no policijas puses bez jebkāda objektīva un saprātīga pamatojuma”.⁽²⁾ Kā *ECRI* ir uzsvērusi tās Vispārējai politikas rekomendācijai Nr. 11 pievienotajā Skaidrojumu memorandā un saskaņā ar turpmāk 2. nodaļā minēto, tieša diskriminācija nekad nevar būt juridiski attaisnojama un “saprātīgs pamatojums”, lai atsauktos uz tādiem faktiem kā rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība, var pastāvēt tikai konkrētos un ierobežotos gadījumos.

Ceļvedī ir galvenokārt pētīta profilēšana vispārējas kārtības nodrošināšanas kontekstā, tostarp terorisma apkarošanā. Tomēr šajā ceļvedī nav skarta profilēšana patvēruma, imigrācijas vai muitas kontroles kontekstā, jo šajās jomās valstiskajai piederībai (un attiecīgi netieši arī rasei, etniskajai piederībai un reliģiskajai pārliecībai) var būt īpaša nozīme lēmumu pieņemšanā. Šajā ceļvedī ierobežotā apmērā ir pētīta profilēšana arī aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru īstenošanas kontekstā. Attiecīgi tajā nav pētīta profilēšana citās jomās, kā datu ieguve, tiesiska iedzīvotāju pārbaude vai personības pārbaudes.

Ceļvedī ir iekļauti daudzi piemēri un konkrētu gadījumu apraksti, lai ilustrētu policijas darba praksi un operācijas, kurām ir bijuši negatīvi un pozitīvi rezultāti. Konkrētu gadījumu aprakstus ir sniegusi Varvikas (*Warwick*) Universitāte un Atklātas sabiedrības tiesiskuma iniciatīva (*OSJI*).

⁽²⁾ *ECRI* (2007.), 1.6. apakšpunkts.

Vēlamies pateikties dalībniekiem, kas piedalījās profesionāļu izvērtēšanas sanāksmē, kas notika 2009. gada oktobrī: *Greet Elsinga* kundzei, Nīderlandes policijas komisārei un Policijas akadēmijas vecākajai konsultantei, *Karl-Heinz Grundboeck* kungam, Austrijas Federālās iekšlietu ministrijas Mācību nodaļas vadītājam un Eiropas Policijas koledžas (*AEPC*) ģenerālsekretāram, *Maria Knutsson* kundzei, Zviedrijas Nacionālās policijas koledžas vecākajai lektorei, *Andre Konze* kungam, Ziemeļreinas-Vestfālenes (*Nordrhein-Westfalen*) (Vācija) Valsts policijas vecākajam virsniekam un *Murat Yildiz* kungam, mācību konsultantam EDSO Stratēģisko policijas lietu nodaļā. Komentārus par ceļveža projektu sniedza arī *Simon Denison* no Apvienotās Karalistes Krimināltiesiskās reformas biroja (*Office for Criminal Justice Reform*) un *James A. Goldston*, OSJI izpilddirektors.

Zemteksta piezīmēs tika izmantota īsa atsauču forma, ja vien tas bija iespējams. Ceļveža beigās ir sniegts bibliogrāfijas saraksts ar pilnām atsaucēm, kā arī to starpvaldību organizāciju tīmekļa vietņu saraksts, kuru dokumentācija ir bieži citēta.

1. Kas ir profilēšana?

Šajā nodaļā ir skaidrota "profilēšanas" nozīme saskaņā ar tās vispārīgo jēdzienu un praksi. Profilēšanu plaši izmanto komerciālos nolūkos, un sākumā tā tiks pētīta tieši šajā ikdienas kontekstā. Tiklīdz būs izskaidroti profilēšanas pamatprincipi un iespējamie riski, mēs pētīsim, kā tā attiecas uz tiesībaizsardzības jomu.

1.1. Profilēšana vispārīgā kontekstā

Ļoti vispārīga profilēšana nozīmē personu iedalīšanu pēc to pazīmēm, kuras var būt nemainīgas (piemēram, dzimums, vecums, etniskā piederība, garums) vai mainīgas (piemēram, ieradumi, gaume un citi uzvedības elementi). Personas šādi bieži iedala apdrošināšanas sabiedrības, lai aprēķinātu prēmijas summu atbilstīgi riskiem (piemēram, smēķētājiem biežāk var rasties veselības sarežģījumi un tāpēc viņiem var noteikt augstāku maksu par veselības apdrošināšanu) un tirgvedības uzņēmumi, lai noteiktu, kādas preces reklamēt (piemēram, lielveikalu lojalitātes kartes var atklāt personas iepirkšanās paradumus un pēc tam šāda persona var saņemt informāciju par īpašiem piedāvājumiem precēm, kuras šāda persona bieži iegādājas).

Šāda veida profilu izveide ir līdzīga metodei, kuru dēvē par "uzvedības analīzi", kuras laikā uzvedības īpatnības (piemēram, alus pirkšana) sasaista ar noteiktām īpašībām (piemēram, vīrietis vecumā no 18 līdz 35 gadiem). Šāda veida profilēšanu veic trīs posmos:

- a) vispirms savāc anonīmus datus un informāciju, kuru uzglabā datu glabātuvē (parasti digitālā uzglabāšanas ierīcē, piemēram, cietajā diskā). Piemēram, atbildes uz vienkāršas aptaujas anketas jautājumiem par apģērba pirkšanas ieradumiem;
- b) pēc tam notiek darbs, lai sasaistītu attiecīgus mainīgos vai atrastu starp tiem sakarības un izveidotu jaunas informācijas kategorijas. To dēvē par "datu ieguvī" un parasti veic ar datora programmatūru. Tā vietā, lai aplūkotu informāciju atsevišķās aptaujas anketās, to var uzlūkot kā datu kopumu vai grupu, ar kuras palīdzību var noteikt, piemēram, kāda vīriešu vai sieviešu

daļa un cilvēki noteiktā vecuma kategorijā iegādājas konkrēta zīmola un veida apģērbu;

- c) treškārt, šo informāciju pēc tam interpretē, lai izdarītu pieņēmumu par cilvēku uzvedības veidu. Šo procesu dēvē par “slēdziena izdarīšanu”, jo uzvedības īpatnības tiek izsecinātas no apzinātajām īpašībām. Dažkārt par “profilēšanu” dēvē tikai šo pēdējo posmu. Piemēram, informācija var liecināt, ka liela daļa cilvēku, kuri valkā noteikta zīmola un veida apģērbu, ir sievietes vecumā no 16 līdz 19 gadiem. No tā var secināt, ka kāda cilvēka, kurš valkā šāda zīmola un veida apģērbu, standarta profils ir sieviete vecumā no 16 līdz 19 gadiem.

*** Profilēšana ļauj personas “iedalīt kategorijās, pamatojoties uz noteiktām novērojamām īpašībām, lai izsecinātu citas īpašības, kuras nav iespējams novērot”.⁽³⁾**

Datu vākšana profilu izveides nolūkā ir rosinājusi dažus jautājumus par tiesībām uz personas datu aizsardzību, jo īpaši gadījumā, ja profilēšanu izmanto, lai pieņemtu svarīgus lēmumus, piemēram, vai var piešķirt bankas aizdevumu. Var rasties dažādi sarežģījumi, no kuriem svarīgākie ir šādi divi apsvērumi:

- a) pirmkārt, konkrētas “kategorijas” veidošanas laikā var rasties kļūdas. Piemēram, datu ieguves programmatūra var kļūdaini norādīt **nepareizu sakritību** starp seksuālo orientāciju un piemērotību kredīta piešķiršanai, kā rezultātā var secināt, ka homoseksuāls vīrietis biežāk kavēs aizdevuma atmaksu. Šādas kļūdainais kategorijas piešķiršanas rezultātā homoseksuālam vīrietim var rasties grūtības saņemt bankas aizdevumu. Vīrietis ar homoseksuālu orientāciju ir ne tikai kļuvis par cietušo nelabvēlīgas attieksmes dēļ, bet lēmums ir arī balstīts uz nepatiesu informāciju, kura viņam nav zināma. Atgriežoties pie iepriekš minētā piemēra ar apģērbu, pastāv arī **kategoriju nepareizas interpretācijas iespēja**. Proti, lai gan lielākā daļa cilvēku, kas valkā noteikta zīmola un veida apģērbu, ir meitenes vecumā no 16 līdz 19 gadiem, tas tomēr nenozīmē, ka tā ģērbjas visas meitenes vecumā no 16 līdz 19 gadiem. Proti, nereti ir izņēmumi, kas neapstiprina likumsakarību. Tāpēc vispārēju kopēju grupas profilu var izmantot, lai diskriminētu cilvēkus, kuri

⁽³⁾ DINANT ET AL. (2009. g.), 3. lpp.

nerīkojas saskaņā ar vispārīgu profilu. Tāpēc eksperti aicina noteikt tiesības veikt labojumus, proti, iespēju labot informāciju gadījumos, kuros lēmumi ir pieņemti automātiski, ievērojot profilu⁽⁴⁾;

b) otrs sarežģījums ir ilustrēts un iekļauts šajos piemēros, proti, tādas informācijas vākšana, kuru uzskata par “diskrētu”, piemēram, informācija par rasi, etnisko piederību, seksuālo orientāciju, dzimumu, reliģisko pārliecību, invaliditāti vai vecumu. Minoritātēm piederošiem cilvēkiem, kurus definē pēc šādām īpašībām, patlaban tiesību normās ir paredzēta aizsardzība pret diskrimināciju. Ja šādas īpašības izmanto kā profilēšanas pamatu, pastāv liels risks, ka šādās grupās ietilpstošie cilvēki tiks diskriminēti, jo profilēšanas pamatā ir pieņēmumi par cilvēku uzvedības veidu, ņemot vērā konkrētas identificējamās īpašības. Tāpēc, piemēram, ja mēģinām veikt profilēšanu uz rases pamata, esam gatavi pieņemt, ka daudziem konkrētās rases cilvēkiem ir līdzīga gaume, uzskati vai uzvedība. Tā kā šāda veida profilēšanu var izmantot ļaunprātīgi, daudzi datu aizsardzības eksperti aicina noteikt vispārīgu aizliegumu vākt diskrētus datus, piemēram, par rasi, etnisko izcelsmi vai reliģisko pārliecību. Ja saskaņā ar vispārīgu noteikumu šādu informāciju neiekļaus datu glabātuvēs, tas novērsīs diskriminējošu profilu radīšanas risku.⁽⁵⁾

*** Profilēšana ļauj uzņēmumiem labāk formulēt pakalpojumus un pielāgot preces, izmantojot klientu īpašības, pēc kurām var noteikt viņu gaumi un uzvedību.**

Kopumā tas var būt vērtīgs līdzeklis, taču pastāv kļūdas pieļaušanas bīstamība, sasaistot noteiktas īpašības ar noteiktu gaumi vai uzvedību.

Tāpat arī pastāv risks, ka profili, kas ir veidoti uz tādu pazīmju pamata kā rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība, var radīt kaitīgus un neprecīzus stereotipus un veicināt diskrimināciju.

Turpmākajā nodaļā ir aplūkoti profilēšanas veidi, kurus izmanto tiesībaizsardzības iestādes..

⁽⁴⁾ *Dinant et al. (2009. g.), 32. lpp.*

⁽⁵⁾ *Dinant et al. (2009. g.), 33. lpp.*

1.2. Profilēšana tiesībaizsardzības kontekstā

Ceļvedī ir galvenokārt pētīta profilēšana vispārīgas kārtības nodrošināšanas kontekstā, tostarp saistībā ar terorisma apkarošanas pilnvarām. Taču tajā nav skarta profilēšana imigrācijas, patvēruma vai muitas kontroles jomā, kurā valstiskajai piederībai (un tāpat arī rasei, etniskajai piederībai vai reliģiskajai pārliecībai) var būt dažāda nozīme lēmumu pieņemšanā. Profilēšana var notikt vienmēr, kad amatpersonai ir tiesības īstenot pilnvaras tādā veidā, kura rezultātā lēmumu attiecībā uz personu, pret kuru šādas pilnvaras izmanto, var ietekmēt uz rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību balstīti apsvērumi. Šādas pilnvaras var ietvert:

- personības pārbaudes;
- gājēju un transportlīdzekļu aizturēšanu un pārbaudi;
- masveida aizturēšanu un pārmeklēšanu;
- grupu izkliešanu;
- brīdinājumu, apcietinājuma vai aizturēšanas lēmumu pieņemšanu;
- reidus;
- uzraudzības operācijas;
- datu iegūšanu;
- pret radikāljiem vērstus pasākumus.

Šis ceļvedis ir galvenokārt veltīts profilēšanai, īstenojot aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaras.

1.2.1. Profilēšana tiesībaizsardzības jomā

Tiesībaizsardzības jomas kontekstā profilēšana kopumā var būt leģitīma izmeklēšanas metode.⁽⁶⁾ Profilēšanu var izmantot, lai apkarotu jau iepriekš izdarītus nodarījumus vai nepieļautu nodarījumu izdarīšanu nākotnē. Šo metodi dēvē par noziedznieka profilēšanu.

⁽⁶⁾ *M. Scheinin* definē profilēšanu kā "sistēmisku fizisko, uzvedības vai psiholoģisko īpašību kopumu sasaisti ar konkrētiem nodarījumiem un to izmantošanu kā pamatojumu tiesībaizsardzības lēmumu pieņemšanā", skatīt *SCHEININ* (2007. g.), 33. apakšpunkts.

- * Noziedznieka profilēšana nozīmē abstraktu rādītāju, piemēram, fizisko īpašību, izskata vai uzvedības (etniskā piederība, gērbšanās veids, biežākās uzturēšanās vietas) izmantošanu, kas veido pamatu rīcībai tiesībaizsardzības jomā (piemēram, aizturēšana un pārmeklēšana, apcietinājums vai liegums piekļūt noteiktām vietām).

Ar konkrēto operatīvo informāciju pamatoti profili

Profilēšana acīmredzami ir leģitīms līdzeklis aizdomās turamo noziedznieku aizturēšanai, tiklīdz ir izdarīts noziedzīgs nodarījums. Tāda profila izmantošanu, kurā ir apkoptas konkrētiem aizdomās turamajiem raksturīgas pazīmes, lai palīdzētu viņu aizturēšanai, parasti uzskata par “veselā saprāta” pieeju kārtības nodrošināšanai. Tās pamatā ir pierādījumi, kas ir iegūti attiecībā uz konkrētu notikumu vai notikumu virkni. Šāda veida profilu var konkrētāk dēvēt par “aizdomās turamā aprakstu”. Jo konkrētāks un precīzāks ir profils, jo mazāk iespējams, ka tā pamatā būs galvenokārt plašs iedalījums pēc rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības un attiecīgi ir mazāk ticams, ka tas būs diskriminējošs (skatīt 2.4. sadaļu).

Profilī, kuru pamatā nav konkrēta operatīvā informācija

Profilēšana var būt arī leģitīms un noderīgs līdzeklis, lai apzinātu personas, kuras varbūt cenšas izdarīt slēptu noziedzīgu nodarījumu (piemēram, slēpt aizliegtus priekšmetus) vai arī varētu izdarīt noziedzīgu nodarījumu nākotnē (piemēram, gatavojas laupīšanai). To pamatā ir informēti pieņēmumi, kas izriet no pieredzes un mācībām un ir koncentrēti galvenokārt uz uzvedību, nevis rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības pazīmēm. Piemēram, amatpersonas savā darbā var atsaukties uz profiliem, saskaņā ar kuriem viņām ir jāmeklē personas, kuras regulāri apmeklē noteiktas vietas, kuras satiekas un pirms šķiršanās apmainās ar somām, kuras uzvedas neparasti vai nervozi vai kuras veic lielus pirkumus, izmantojot tikai skaidru naudu. Maz ticams, ka profili, kuru pamatā galvenokārt ir uzvedības veidi, tiks atzīti par diskriminējošiem attiecībā uz rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību (skatīt 2.4. sadaļu).

Kā tiks apskatīts 2. un 3. nodaļā, profilēšana var kļūt problemātiska, ja nav nekādas konkrētas operatīvās informācijas, kas var palīdzēt apzināt atsevišķus aizdomās turamos un ja profilu pamatā ir plaši izplatītas pazīmes, piemēram, rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība, nevis uzvedība. Profilēšana var kļūt diskriminējoša, ja policija minoritāšu pārstāvjus ar īpašām rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības pazīmēm parasti sasaista ar noziedzīgu rīcību, jo šādā gadījumā lēmumu par policijas darbībām nosaka personas rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība, nevis citi, būtiskāki ar uzvedību saistīti faktori. Profilēšanas izmantošana veidā, kas ir rasistiski diskriminējoša, ir ne tikai nelikumīga, bet tiek arī apstrīdēta kā neefektīvs noziedzības apkarošanas līdzeklis (kā tiks aplūkots turpmākajās nodaļās).

Profilēšana var notikt organizatoriskajā un/vai operatīvajā līmenī. Organizatoriskajā līmenī ir nosacīti vienkārši konstatēt nelikumīgu diskriminējošu profilēšanu. To var konstatēt, piemēram, gadījumos, ja augsta līmeņa amatpersonas (piemēram, valdības vai komandējošā sastāva pārstāvji) sniedz skaidrus rakstiskus vai mutiskus norādījumus vērst tiesībaizsardzības pasākumus pret konkrētām mērķa grupām.

Operatīvajā līmenī šāda profilēšana var būt mazāk pamanāma, ja atsevišķas amatpersonas izmanto uz rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību balstītus stereotipus vai vispārinājumus. Tas var būt saistīts ar apzinātiem personisku aizspriedumu motīviem, vai arī šādas amatpersonas var neapzināties, kādā apmērā tās izmanto vispārinājumus un stereotipus.^(?)

1.2.2. Profilēšana, izmantojot datu iegūšanu

Šajā ceļvedī tiks aplūkota galvenokārt uz etnisko piederību balstīta profilēšana saistībā ar policijas pilnvarām veikt cilvēku aizturēšanu un pārmeklēšanu. Tomēr pilnīguma nolūkā ar turpmāk sniegtā gadījuma apraksta palīdzību tiks īsumā ilustrēts, kā tiesībaizsardzības iestādes var izmantot datu iegūšanu un datu glabātuves tādā pašā veidā kā tirgus pētnieki vai apdrošināšanas sabiedrības.

(?) "Tāpat kā citu sistēmiskas prakses veidu gadījumā, uz rasi balstīta profilēšana var būt apzināta vai neapzināta, ar nodomu vai bez tā. Policijas amatpersonas var veikt neapzinātu profilēšanu." Lieta *The Queen v. Campbell*, Kvebekas tiesa (Krimināllietu nodaļa), 2005. gada 27. janvāra sprieduma 34. punkts.

Pēc 2001. gada 11. septembra uzbrukumiem Vācijas policija veica datorizētu meklēšanu nolūkā atrast tā dēvētos "gaidošos teroristus". Tas ir, lai atrastu personas, kuras ir apmācītas, gatavojoties uzbrukumiem kaut kad nākotnē, taču kuras konkrētajā brīdī ir iekļāvušās sabiedrībā un atturas no jebkādam darbībām, kas varētu raisīt aizdomas. Šajā nolūkā Vācijas policija izstrādāja profilu, meklējot šādas personas: vīrieši vecumā no 18 līdz 40 gadiem, kuri patlaban studē vai ir studējuši un kuri ir musulmaņi, kas dzimuši kādā no īpaši sarakstā iekļautajām 26 valstīm vai ir no tām ieradušies. Meklēšana tika veikta laikposmā no 2001. līdz 2003. gadam, un tās laikā tika apzināti gandrīz 32 000 visiem kritērijiem atbilstošu cilvēku. Šā procesa laikā datubāzē tika uzkrāti 200 000 līdz 300 000 cilvēku personas dati. Tomēr datorizētās profila meklēšanas rezultātā nenotika neviens arests.

2006. gadā Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa lēma, ka uz šādu profilu balstīta meklēšana bija nelikumīga. Tika konstatēts, kā tādā veidā tika pārkāptas personas pašnoteikšanās tiesības attiecībā uz personas informāciju (Pamatlikuma 2. panta 1. punkts) līdz ar Pamatlikuma par cilvēka cieņas aizsardzību 1. panta 1. punktu. Tiesa konstatēja, ka būtībā datu iegūšana varētu būt leģitīms līdzeklis valsts drošības aizsardzības nolūkā, taču šāds nopietns cilvēktiesību aizskārums (kas jo īpaši aizvainoja ārvalstu musulmaņus) var būt attaisnojams tikai tad, ja ir nenovēršams un konkrēts apdraudējums. Šajā gadījumā šāds apdraudējums bija tikai hipotētiski iespējama uzbrukums nākotnē. Lai gan tiesa nepētīja, vai profilēšana būtībā bija diskriminācijas aizlieguma pārkāpums, lēmums pierāda, ka pati datu iegūšana var būt pretrunā noteikumiem, kas attiecas uz privātuma un cilvēktiesību aizsardzību.

2. Diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana

Terminu “uz etnisko piederību balstīta profilēšana” plaši izmanto plašsaziņas līdzekļi, pilsoņu brīvību aizstāvji, tiesību eksperti un politiķi. Tomēr tam nav precīzas nozīmes un to izmanto dažādos veidos. Termina “uz etnisko piederību balstīta profilēšana” izmantošana, lai aprakstītu nelikumīgu profilēšanu, var būt maldinoša, jo rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības pazīmes var izmantot kā daļu no profila, nepārkāpjot likumu. Šajā nodaļā ir skaidrots, kādos gadījumos profilēšana, kurā izmanto rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību, ir nelikumīga. Šādas situācijas aprakstīšanai tiks izmantots termins “diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana”.

* Diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana ietver:

- mazāk labvēlīgu attieksmi pret kādu personu salīdzinājumā ar citām personām, ja visas šādas personas atrodas vienādā situācijā (proti, “diskriminācija”), piemēram, īstenojot tādas policijas pilnvaras kā aizturēšana un pārmeklēšana;
- gadījumus, kuros lēmums īstenot policijas pilnvaras ir balstīts tikai vai galvenokārt uz šādas personas rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību.

Turpmāk ir pakāpeniski izskaidrots, kas rada diskrimināciju. Pēc tam šis jēdziens tiks piemērots profilēšanai.

2.1. Kas ir diskriminācija?

Diskriminācija profilēšanas kontekstā parasti nozīmē tiešu diskrimināciju, kuru ir viegli konstatēt, jo tās pamatā ir **nevienlīdzīga attieksme nelegitīmu iemeslu dēļ**. Saskaņā ar Rasu vienlīdzības direktīvu⁽⁹⁾, kura ir viens no galvenajiem juridiskajiem dokumentiem, kas regulē šo jautājumu, “tiek pieņemts, ka tiešā diskriminācija iestājas tad, kad salīdzināmā situācijā pret

⁽⁹⁾ Padomes Direktīvas 2000/43/EK (2000. gada 29. jūnijs), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, 2. pants, [2000.], OV L180/22.

vienu personu izturas, ir izturējušies vai izturētos sliktāk nekā pret otru personu rasu vai etniskas piederības dēļ". Tipisks piemērs šajā gadījumā ir kādas etniskās minoritātes pārstāvja aizturēšana uz aizdomu pamata par nozieguma izdarīšanu *tikai vai galvenokārt* tāpēc, ka šis cilvēks pieder konkrētajai etniskajai minoritātei.

Diskriminācija var būt arī netieša. Tas tiks aplūkots turpmāk 2.5. sadaļā.

2.1.1. Atšķirīga attieksme

Atšķirīga attieksme ne vienmēr ir nepieņemama. Ikvienam cilvēkam vienmēr ir savas priekšrocības un mēs izdarām izvēli, pamatojoties uz šīm priekšrocībām, kuras var būt saistītas ar dziļu pārliecību vai pat iegribām. Mēs atšķiramies pēc tā, kādu izvēli izdarām ikdienā attiecībā uz to, kā un ar ko socializēties, kā arī attiecībā uz tādiem mūsu dzīves pamatelementiem kā ēdiena, apģērba un iepirkšanās vietas izvēle. Mūsu motivācija var pat būt pamatota ar aizspriedumiem, kurus uzskata par sociālie kaitīgiem, piemēram, seksisms vai rasisms.

Likums nemēdz iejaukties mūsu izvēlē, ja tā pēc sava būtības ir pilnībā personiska. Piemēram, sievietes lēmumu neapmeklēt braukšanas nodarbības, kuras vada vīrietis, jo viņa uzskata vīrieti par agresīvu un nepatīkamu, var uzskatīt par seksismu, taču likums par to neparedz sodu, ja vien šāda izvēle attiecas tikai uz sievietes privāto dzīvi. Tomēr atšķirīgā situācijā, kura var rasties, ja braukšanas instruktore sieviete atsaka mācības visiem audzēkņiem vīriešiem tā paša iemesla dēļ, to var vērtēt kā diskriminējošu attieksmi, kas ietekmē sabiedrības dzīvi.

2.1.2. Nelegitīms pamatojums

Atšķirīga attieksme nozīmē, ka pret kādu cilvēku izturas atšķirīgi (mazāk labvēlīgi) nekā pret citiem, ja visi šādi cilvēki atrodas nosacīti līdzīgā vai salīdzināmā situācijā. Tas nav pieļaujams, ja tas notiek publiskā kontekstā un saskaņā ar aizliegtu pamatojumu. Šāda pamatojuma piemēri ir skaidri minēti dažādās direktīvās par diskriminācijas nepieļaušanu, tostarp rase vai etniskā piederība, vecums, invaliditāte, seksuālā orientācija, dzimums, reliģiskā pārliecība. Šajā ceļvedī tiks galvenokārt aplūkots pamatojums, kas ir saistīts

ar profilēšanu pēc etniskās piederības, t. l., rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības.

Tātad, piemēram, ja policija atšķirīgi izturas pret kādu personu salīdzinājumā ar citām personām, kuras atrodas līdzīgā situācijā, un *vienīgais vai galvenais* tā iemesls ir šādas personas etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība, tas nozīmē nelikumīgu diskrimināciju. Tomēr tiesību aktos un praksē ir ļoti grūti noteikt, vai konkrētais lēmums ir pieņemts, pamatojoties *tikai* uz etnisko piederību un reliģisko pārliecību, līdzsvaroti neizvērtējot to salīdzinājumā ar citiem iespējami nozīmīgiem apsvērumiem. Šis jautājums tiks pētīts nākamajā sadaļā, mēģinot atrisināt ar to saistītos sarežģījumus.

2.2. Kādā veidā diskriminācija ir saistīta ar profilēšanu, kas balstīta uz etnisko piederību?

Pastāv vispārpieņemts starptautisko tiesību normu princips, saskaņā ar kuru **nav attaisnojama vai likumīga tieša diskriminācija uz rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības pamata**. Šāds tiešas diskriminācijas aizliegums ir tik vispārpieņemts, ka saskaņā ar starptautisko tiesību normām šāda diskriminācija nav atļauta pat ārkārtas situācijās.⁽⁹⁾ Tas ietver arī situāciju, kurās pastāv liels drošības apdraudējums.

Šķiet, ka šā ceļveža publicēšanas brīdī Eiropas līmeņa tiesai vēl nav bijusi iespēja pieņemt spriedumu, kurā **konkrēti** būtu vērtēts uz etnisko piederību balstītas profilēšanas jēdziens tiesībaizsardzības jomas kontekstā. Tomēr pēdējo gadu laikā valstu un starptautiskajās tiesās ir skatītas vairākas lietas saistībā ar personām, attiecībā uz kurām policijas vai imigrācijas dienestu amatpersonas bija veikušas pārbaudes. Šajās lietās tika noteikti konkrēti noteikumi, kas attiecas uz profilēšanas praksi un kuri ilustrē turpmākās diskusijas.

2009. gadā lietā *Rosalind Williams Lecraft v. Sain* ANO Cilvēktiesību komiteja konstatēja nelikumīgu diskrimināciju, kas bija saistīta ar rases piederībā balstītu profilēšanu, lai gan šāds termins nav skaidri lietots sprieduma tekstā. Šis lēmums ir īpaši svarīgs, jo ir pirmais šāds lēmums, kuru ir pieņēmusi ANO

⁽⁹⁾ Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (*ICCPR*) 4. panta 1. punkts. Skatīt: ANO Cilvēktiesību komiteja (2001. g.), 8. punkts; *Schein* (2007. g.), 41. punkts.

iestāde, vēršoties pret policijas veiktām personības pārbaudēm, balstoties uz rasi un etnisko piederību. Šajā gadījumā sūdzības iesniedzēju uz dzelzceļa stacijas platformas Spānijā apturēja policijas darbinieks un pieprasīja uzrādīt personu apliecinošus dokumentus. Kad sūdzības iesniedzēja jautāja policijas darbiniekam, kāpēc viņa ir vienīgā persona, kas ir apturēta uz platformas, viņa saņēma šādu atbildi: "Jo Jums ir melna ādas krāsa." Cilvēktiesību komiteja uzskatīja, ka, lai gan kopumā ir leģitīmi veikt personības pārbaudes sabiedriskās drošības, noziedzības profilakses un nelegālās imigrācijas kontroles nolūkā, "valsts iestādēm, veicot šādas pārbaudes, mērķa personu fiziskās vai etniskās izcelsmes iezīmes nevar uzskatīt par pazīmi, ka šādas personas statuss valstī, iespējams, ir nelegāls. Tāpat arī personības pārbaudes nevar veikt, vēršot tās tikai pret cilvēkiem ar noteiktām fiziskām pazīmēm vai etnisko izcelsmi. Tas ne tikai nelabvēlīgi ietekmē to cilvēku cieņu, kurus skar šādas pārbaudes, bet arī veicina ksenofobiskas attieksmes veidošanos starp pārējiem iedzīvotājiem; tāpat arī tas nav savienojams ar efektīvu politiku rasu diskriminācijas apkarošanai".⁽¹⁰⁾

Iedomāsimies profilēšanas kontekstā pretterorisma operāciju.

Kādā Eiropas galvaspilsētā policijai ir piešķirtas pilnvaras apturēt un pārmeklēt ikvienu personu, kas, pēc policijas darbinieka domām, varētu būt saistīta ar terorismu. Nav nekādas konkrētas operatīvās informācijas par iespējamajos uzbrukumos iesaistītajiem cilvēkiem, izņemot to, ka apdraudējumu, iespējams, rada ar *Al-Qaeda* saistīta grupa. Policijas darbinieki aptur jaunus vīriešus ar islāmticīgo vai aziātu⁽¹¹⁾ ārieni daudz biežāk nekā cilvēkus, kas pieder citām etniskajām grupām, jo tas atbilst terorista profilam, kuru viņiem ir izsnieguši viņu komandieri.

Ņemot vērā noteikumus, kurus nosaka starptautiskās tiesību normas un dažādas tiesā izskatītās lietas, saistībā ar iepriekš minēto scenāriju var secināt turpmāko: ja policijas darbinieku izvēle apturēt kādu personu ir pamatota tikai vai galvenokārt ar šādas personas rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību, to var uzskatīt par tiešu diskrimināciju, kas ir nelikumīga. "Galvenais iemesls" nozīmē, ka policijas darbinieks apturētu personu tikai tās rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības dēļ. Lai gan ir pieļaujams, ka rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība ir **viens no** faktoriem, kuru ņem

⁽¹⁰⁾ *Rosalind Williams Lecraft v Spain*, Komitejas Nr. 1493/2006, 2009. gada 30. jūlijs, 7.2. apakšpunkts. 7.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses saistībā skatīt lietu *Timishev v. Russia*, iesniegums Nr. 55762/00, 2005. gada 13. decembris (ši lieta ir aplūkota turpmāk).

⁽¹¹⁾ "Aziāti" šajā gadījumā nozīmē cilvēkus, kuru izcelsmes valsts ir Indija, Pakistāna vai Bangladeša.

vērā policijas darbinieks, **tas nevar būt vienīgais vai galvenais iemesls** aizturēšanai (jo īpaši skatīt 2. nodaļu).

*** Personas aizturēšana un pārmeklēšana, ja vienīgais vai galvenais šādas rīcības iemesls ir tās rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība, ir uzskatāma par tiešu diskrimināciju, kas ir nelikumīga.⁽¹²⁾**

2.3. Kāpēc diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana ir nelikumīga?

Uz etnisko piederību balstīta profilēšana ir nelikumīga, jo var veicināt attiecību pasliktināšanos starp dažādām sabiedrības grupām un aizskar cilvēka cieņu. Tā ir kaitīga sabiedrībai, jo var izraisīt spriedzi un neuzticēšanos starp dažādām kopienām, un tā aizskar cilvēka cieņu, jo ignorē mūs kā unikālās personības. Likums paredz, lai pret ikvienu personu izturētos kā pret individu. Lai gan var būt patiesība, ka islāma ekstrēmistu teroristi, kas ir saistīti ar konkrēto apdraudējumu, mēdz būt cilvēki ar islāmticīgo vai aziātu ārieni, tas nav pamats pieņēmumam, ka visi cilvēki, kas līdzinās musulmaņiem vai aziātiem, ir teroristi.⁽¹³⁾ Lords *Hope* (lords tiesnesis Apvienotās Karalistes Lordu palātā, kas pieņēma spriedumu *Gillan* lietā) norāda:

⁽¹²⁾ Šis secinājums būtībā nav tiešs citāts no tiesu prakses. Tas drīzāk ir izsecināts no būtiskāko lēmumu pamatojuma šajā jautājumā. Skatīt, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmuma lietā *Timishev v. Russia* 58. punktu: "Tiesas uzskata, ka mūsdienu demokrātiskajā sabiedrībā, kura tiek veidota, ievērojot plurālisma principus un cienot atšķirīgas kultūras, nav iespējams objektīvi attaisnot nekādu atšķirīgu attieksmi, kuras pamatā ir tikai personas etniskā izcelsme vai kurai šajā saistībā ir izšķirīga nozīme". Tāpat arī skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v UK*, iesnieguma Nr. 9214/80, 1985. gada 28. maijs, 78. punkts. Papildus šajā jautājumā skatīt: ANO Cilvēktiesību komiteja, *Rosalind Williams Lecraft v Spain*, Komitejas Nr. 1493/2006, 2009. gada 30. jūlijs, 7.2. apakšpunkts; *CERD* (2002. g.), Noslēguma apsvērumi, 9. punkts; *CERD* (2005. g.), 20. punkts. Skatīt arī: *Lord Hope in UKHL R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al. [2006] UKHL 12, 44. punkts; Baroness Hale in UKHL R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al. [2004] UKHL 55, 73. punkts.*

⁽¹³⁾ Lords *Hope*, skaidrojot savu viedokli *Gillan* lietā, atsaucas uz baroneses *Hale* paziņojumu attiecībā uz kārtību, saskaņā ar kuru imigrācijas dienesta amatpersonas izturas pret romu tautības ceļotājiem ar lielākām aizdomām (saistībā ar to, vai viņi plāno lūgt patvērumu pēc ierašanās Apvienotajā Karalistē) nekā pret citiem ceļotājiem. *Baroness Hale norādīja, ka amatpersona "savā rīcībā var pamatoties uz pieņēmumu par kādas rases pārstāvu (...) iesaistīto grupu, kas nereti ir patiesība, un gadījumā, ja tas tā ir, sniedz labu iemeslu mazāk labvēlīgai attieksmei konkrētā gadījumā. Taču tas, kas ir patiesība attiecībā uz kādu grupu, varbūt nav patiesība attiecībā uz ievērojamu individu daļu šādā grupā."* *UKHL R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al. [2004] UKHL 55, 82. punkts.* *Baroness Hale* citē *Hartmann J., Equal Opportunities Commission v Director of Education [2001] HkLRD 690, 86. punkts.*

“Valsts iestādei nav likumīga pamata kādu diskriminēt, balstoties uz rasi, tikai tādēļ vien, ka iespajds par kādas rases pārstāvju grupas dažu indivīdu uzvedību nepierāda, ka šāda uzvedība ir raksturīga visai grupai.”⁽¹⁴⁾

Šo pašu iemeslu dēļ par nelietderīgu var uzskatīt arī uz etnisko piederību balstītu diskriminējošu profilēšanu. Ja pasākumus veic, pamatojoties uz nelikumīgu profilēšanu, tā rezultātā var palielināties rasu spriedze, veicinot minoritāšu aizvainojumu pret policiju un iedzīvotāju vairākumu. Šajā saistībā ES Neatkarīgo ekspertu tīkls pamattiesībās (*EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights*) norādīja:

“Sekas, kuras izraisa atšķirīga attieksme pret līdzīgā situācijā esošām personām, pamatojoties uz šādu personu iedomāto rasi vai etnisko piederību, ir tik (...) tālejošas, ka rada šķelšanos un aizvainojumu, veicina stereotipus un izraisa noteiktu kategoriju personu pārmērīgu kriminalizāciju, kas savukārt pastiprina šādas stereotipiskas asociācijas starp noziedzību un etnisko piederību, tāpēc atšķirīgu attieksmi uz šāda pamata būtībā vajadzētu uzskatīt par nelikumīgu jebkādos apstākļos.”⁽¹⁵⁾ Gadījumos, kuros tā rezultātā pasliktinās arī attiecības ar sabiedrību, tas var negatīvi ietekmēt operatīvās informācijas vākšanu un cita veida sadarbību ar minoritāšu kopienām. Šis jautājums tiks detalizēti aplūkots 3.3. sadaļā.

2.4. Tiesību normām atbilstīga profilēšana

Kā minēts 1. nodaļā, kopumā profila izmantošana nav nelikumīga un tas ir leģitīms tiesībaizsardzības līdzeklis. Turpmākajā sadaļā tiek pētīts, ko tas nozīmē tiesībaizsardzības iestādēm, kā arī tiek skaidrota atšķirība starp likumīgām un nelikumīgām tiesībaizsardzības iestāžu darbībām vai kārtību uz etnisko piederību balstītas profilēšanas kontekstā.

Lai aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru īstenošana būtu likumīga, tām jābūt balstītām uz profilu, kurā ir ņemta vērā ne tikai rase, etniskā piederība

⁽¹⁴⁾ Lorda Hope spriedums lietā *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* [2006] UKHL 12, 44. punkts. Skatīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu šajā lietā: *Gillan and Quinton v. United Kingdom*, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, iesniegums Nr. 4158/05, 2010. gada 12. janvāris.

⁽¹⁵⁾ ES Neatkarīgo ekspertu tīkls pamattiesībās (2006. g.), 54. punkts.

vai reliģiskā pārliecība.⁽¹⁶⁾ Tas tomēr nenozīmē, ka rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība ir jāignorē. Tomēr pret visiem sabiedrības locekļiem ir jāizturas vienādi, ja vien nav īpaša iemesla izturēties pret kādu atšķirīgi. Šajā saistībā Eiropas Policijas ētikas kodekss nosaka:

“Policija īsteno savus uzdevumus, ievērojot taisnīgumu un jo īpaši objektivitātes un nediskriminācijas principu.”⁽¹⁷⁾

Ir iespējams, ka etniskā piederība, rase vai reliģiskā pārliecība ir viens no iemesliem, kura dēļ policijas darbiniekam ir pamats kļūt piesardzīgākam, taču turpmākajai rīcībai ir nepieciešams kas vairāk. Tas, kādi var būt šādi papildus iemesli, ir atkarīgs no valsts tiesību normās paredzētajām prasībām. Parasti ir nepieciešams vismaz pamatots iemesls aizdomām (piemēram, pamatojoties uz aizdomām vai neparastu uzvedību kādā konkrētā situācijā).⁽¹⁸⁾ Dažos gadījumos ir noteikts zemāks standarts, kas ļauj īstenot pilnvaras, pamatojoties uz profesionālo intuīciju.⁽¹⁹⁾

Protams, ne vienmēr ir nelikumīgi apturēt un pārmeklēt kādu, kas pieder etniskajai, rases vai reliģiskajai minoritātei. Dažkārt etniskā izcelsme, rase vai reliģiskā pārliecība ir leģitīms faktors, kuru amatpersona var ņemt vērā. Piemēram, iedomāsimies, ka saskaņā ar pieejamo operatīvo informāciju noteiktā pilsētas vietā tiek plānota laupīšana, kuru veiks ķīniešu izcelsmes noziedznieku organizācija. Šajos apstākļos amatpersonām var būt leģitīms pamats uzskatīt ārējo izskatu par būtisku faktoru, pēc kura noteikt, vai persona var būt iespējama aizdomās turamais.⁽²⁰⁾ Likums paredz, ka jābūt vēl kādam iemeslam, lai amatpersona pret šādu cilvēku varētu izturēties atšķirīgi salīdzinājumā ar citiem sabiedrības locekļiem. Iemeslam ir jābūt saistītam tieši

⁽¹⁶⁾ Tas attiecas pat gadījumā, ja amatpersonām ir piešķirtas arī ļoti plašas pilnvaras. Piemēram, Apvienotās Karalistes 2000. gada Terorisma apkarošanas likuma 44.–47. pants ļauj apturēt un pārmeklēt ikvienu, lai atrastu noteiktus priekšmetus, un šādai rīcībai nav nepieciešamas pamatotas aizdomas par to, ka ir izdarīts noziedzīgs nodarījums. Tomēr Apvienotās Karalistes Lordu palāta ir noteikusi, ka arī šādas pilnvaras var īstenot tikai saskaņā ar nediskriminācijas principu. *R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* [2006] UKHL 12. Skatīt arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu šādā lietā: *Gillan and Quinton v. United Kingdom*, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, iesniegums Nr. 4158/05, 2010. gada 12. janvāris.

⁽¹⁷⁾ Eiropas Padomes Ministru komiteja (2001. g.), 40. punkts.

⁽¹⁸⁾ Eiropas Padomes Ministru komiteja (2001. g.), 40. punkts.

⁽¹⁹⁾ *Lords Brown* lietā UKHL R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al. [2006] UKHL 12, 78.–79. punkts.

⁽²⁰⁾ *Baroness Hale, UKHL R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al.* [2004] UKHL 55, 92. punkts. Skatīt arī lorda *Scott* viedokli lietā *UKHL R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* [2006] UKHL 12, 80., 81., 45. punkts.

ar konkrēto personu.⁽²¹⁾ Šāds iemesls var būt aizdomīga rīcība, tas, ka šāds cilvēks nes neparastu priekšmetu vai jebkādā citā veidā izceļas uz apkārtējo fona.⁽²²⁾ Iespējams, ir konkrēts aizdomās turamā apraksts, kas atbilst šādai personai. Būtiskākais ir tas, lai personas etniskā piederība, rase vai reliģiskā pārliecība nebūtu vienīgais vai galvenais iemesls, kura dēļ policija aptur un pārmeklē šādu personu vai veic citus pasākumus attiecībā uz šo personu.

Tas tomēr nenozīmē, ka policijas darbinieki noteiktos apstākļos nevar apturēt tikai personas, kuras pieder konkrētai rasei vai reliģiskajai grupai, ja vien tā pamatā nav tikai šādu cilvēku rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība. Piemēram, iedomāsimies gadījumu, kurā ir iesaistīta grupa melnādaino imigrantu, kuri ir nolēmuši ieņemt sabiedrisku ēku, lai protestētu pret atteikumu piešķirt viņiem uzturēšanās atļaujas. Tātad šīs personas atklāti protestēja pret to, ka netika legalizēta viņu uzturēšanās, piešķirot attiecīgas atļaujas. Policija evakuēja ēku un aizturēja tikai protestētājus, kas visi bija melnādainie. Lai gan policija aizturēja tikai melnādainos, tas tomēr nenozīmē, ka tika pieļauta rasi vai etniskā diskriminācija, jo pastāvēja cits pamats aizdomām, ka šīs personas varētu būt izdarījušas pārkāpumu (nelegāla uzturēšanās valstī). Pamatojumu šādam uzskatam nodrošināja pašu personu atzišanās. Iemesls atšķirīgai attieksmei pret šīm personām salīdzinājumā ar citiem sabiedrības locekļiem bija viņu atrašanās objektīvi atšķirīgā situācijā, jo šīs personas bija atzinušas nelegālas uzturēšanās faktu.⁽²³⁾

Iedomāsimies mazliet atšķirīgu situāciju, kurā neviens no protestētājiem nav atklāti atzinis, ka ir izdarījis pārkāpumu. Ja policijas darbinieki ēkas evakuācijas laikā aizturētu visus melnādainos cilvēkus tikai tāpēc, ka viņi ir melnādaini, tā būtu diskriminācija. Policijas darbiniekiem būtu vajadzīgs cits pamatojums, lai turētu šīs personas aizdomās, piemēram, to uzvedība.⁽²⁴⁾

⁽²¹⁾ Ir pieļaujams uzskatīt personas etnisko izcelsmi par daļu no šādas personas profila (kas dažkārt var būt ļoti nozīmīga tā daļa), taču nav pieņemami profilēt kādu personu tikai pēc tās etniskās izcelsmes (kas ir pilnībā nepieļaujami). Lemjot par aizturēšanu un pārmeklēšanu, policijas darbiniekiem acimredzami ir jāņem vērā arī citi faktori. Lords *Brown* lietā *UKHL R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* [2006] UKHL 12, 91. punkts.

⁽²²⁾ Lords *Scott* lietā *UKHL R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* [2006] UKHL 12, 67. punkts.

⁽²³⁾ Šāda situācija tika konstatēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā *Cissé v France* (lēmums par lietas pieņemamību), iesnieguma Nr. 51346/99, 2001. gada 16. janvāris.

⁽²⁴⁾ Šī situācija ir līdzīga ANO Cilvēktiesību komitejas izskatītajai lietai *Rosalind Williams Lecraft v Spain*, komitejas Nr. 1493/2006, 2009. gada 30. jūlijs, kurā amatpersona apturēja sievieti tikai tāpēc, ka viņa bija melnādainā un tāpēc automātiski tika uzskatīts, ka viņa ir nelegālā imigrante, lai gan amatpersonai nebija nekāda cita iemesla tā uzskatīt.

Izskatīsim vēl vienu piemēru. Pēc brutālu laupīšanu virknes Austrijas galvaspilsētā Vīnē, kuras, iespējams, izdarīja divi tumšas ādas krāsas vīrieši, tiesībsargsardzības iestāžu darbiniekiem tika uzdots aizturēt personības noskaidrošanai visas melnādainu vīriešu grupas. Pēc sabiedrības protestiem rīkojums tika pārformulēts, uzdodot meklēt "melnādaiņus afrikāņus, apmēram 25 gadus vecus, 170 cm garus, slaidu miesas būvi, ģērbusies (..) gaišas krāsas dūnu jakās".⁽²⁵⁾ Vienas dienas laikā policija aizturēja un pārmeklēja 136 melnādaiņos vīriešus, taču netika konstatēts, ka kāds no viņiem būtu saistīts ar laupīšanām.⁽²⁶⁾

Personu aizturēšanu, pamatojoties uz sākotnējā aizdomās turamā aprakstu, var uzskatīt var tiešas diskriminācijas piemēru, savukārt uz otru gadījumu tas neattiecas. Acīmredzami, ka aizdomās turamo etniskā piederība ir svarīga, lai viņus varētu atpazīt. Tomēr to nevar izmantot kā vienīgo pamatojumu tiesībsargsardzības pasākumiem pret kādu personu. No iepriekš aprakstītajiem gadījumiem izriet, ka aizdomām, kuras rada policijai pamatu veikt noteiktas darbības (vai tā ir prasība par pamatotiem iemesliem vai kāds zemāks standarts), ir jābūt balstītām uz personas uzvedību vai līdzīgu faktoru, kura dēļ ir pamats atšķirīgai attieksmei, un nevis tikai uz tādām pazīmēm kā rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība.

*** Profilēšanu uzskatīs par diskriminējošu (un tātad arī par nelikumīgu), ja policijas pilnvaru īstenošanas attiecībā uz personām vienīgais vai galvenais iemesls ir šādu personu rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība. Lai kādu lēmumu īstenot policijas pilnvaras neuzskatītu par diskriminējošu, tam jābūt pamatotam ar papildu faktoriem, un nevis tikai ar personas rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību, pat ja rasei, etniskajai piederībai vai reliģiskajai pārliecībai ir nozīme konkrētajā operācijā vai pasākumā.**

Prasība par papildu faktoriem, pēc kuriem var atšķirt konkrētu personu, nodrošina, ka policijas darbinieki nepiemēro kārtību vai pasākumu, kas automātiski sasaista rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību ar noziedzīgu

⁽²⁵⁾ ES Neatkarīgo ekspertu tīkls pamattiesībās (2006. g.), 48. punkts.

⁽²⁶⁾ *Amnesty International* (2009. g.), 35. punkts.

rīcību. Ievērojot pamatotus iemeslus, lai atpazītu aizdomās turamo pēc uzvedības faktoriem, kas atšķir konkrēto personu, tiek samazināts diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas iespējamības risks.

Ievērojot pamatotus iemeslus, lai atpazītu aizdomās turamo pēc uzvedības faktoriem, kas atšķir konkrēto personu, tiek samazināts diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas iespējamības risks.

2.5. Netieša diskriminācija uz etnisko piederību balstītas profilēšanas kontekstā

Ja amatpersonām ir sniegti norādījumi vai viņas pašas var pieņemt lēmumu, pamatojoties uz apzinātiem vai neapzinātiem aizspriedumiem, aizturēt personas uz to rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības pamata, tā ir tieša diskriminācija. Šādu kritēriju piemērošana (pat ja tie pastāv tikai personiska aizsprieduma formā), lemjot par atšķirīgu attieksmi pret kādu personu, ir acīmredzami nelegitīma. Tomēr ir iespējama arī netieša diskriminācija. Netieša diskriminācija ietver šādus gadījumus⁽²⁷⁾:

a) acīmredzami neitrāla noteikuma piemērošana (piemēram, apturēt vienu no desmit automobiļiem X pilsētā laikposmā no plkst. 21.00 līdz 01.00),

⁽²⁷⁾ Netieša diskriminācija ir definēta EK tiesību aktos, kā arī Eiropas Kopienų Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē. Vislabāk ar Eiropas Kopienų Tiesas pieeju šim jautājumam var iepazīties lietā 170/84 *Bilka-Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz* [1986] ECR 1607, kurā tiesa sīki izpētīja netiešās diskriminācijas jēdzienu saistībā ar uzņēmuma politiku, atbilstīgi kurai nepilna laika darbinieki tika izslēgti no uzņēmuma darba pensijas programmas, kas ietekmēja daudz lielāku skaitu sieviešu, nekā vīriešu. Saskaņā ar Eiropas Kopienų tiesas izstrādāto nostāju netiešās diskriminācijas pasākumi var būt attaisnoti, ja tie atbilst "reālai darba devēja vajadzībai", un mērķa sasniegšanai izvēlētie līdzekļi ir "atbilstoši un nepieciešami", kā arī samērīgi. Savukārt ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas nostāju netiešās diskriminācijas jautājumā var iepazīties ECT lietā *D.H. v. Czech Republic*, iesniegums Nr. 57325/00, 2007. gada 13. novembris. Šī lieta attiecas uz romu bērnu netiešu diskrimināciju, jo viņus nesamērīgā skaitā ievietoja speciālās mācību iestādēs bērniem ar mācīšanās grūtībām, kas tādējādi bija Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. panta pārkāpums. Ciktāl tas attiecas uz juridiskajām definīcijām, jo īpaši nozīmīga ir Rasu vienlīdzības direktīva (2000/43/EK), Nodarbinātības vienlīdzības direktīva (2000/78/EK) un pārstrādātā Dzimumu vienlīdzības direktīva (2006/54/EK). Jo īpaši Rasu vienlīdzības direktīvas 2. pantā šis termins ir definēts šādi: "tiek pieņemts, ka netieša diskriminācija iestājas tad, kad acīmredzami neitrāls noteikums, kritērijs vai prakse nostāda kādas rasu vai etniskas piederības personas īpaši nelabvēlīgā situācijā, salīdzinot ar citām personām, ja vien šāds noteikums, kritērijs vai prakse nav objektīvi attaisnojams ar tiesisku mērķi un ja vien tas nav proporcionāls un vajadzīgs šāda mērķa sasniegšanas līdzeklis."

b) kas praksē vislielākās negatīvās sekas rada vienai konkrētai etniskajai, rases vai reliģiskajai grupai salīdzinājumā ar citām grupām (piemēram, 60 % iedzīvotāju X pilsētā, kas brauc ar automobili šajā laikā, ir no Karību jūras salām izceļojuši melnādainie iedzīvotāji, lai gan šādu iedzīvotāju skaits pilsētā un tās apkārtnē nav lielāks par 30 %).

Tomēr netiešo diskrimināciju var uzskatīt arī par leģitīmu, ja tam ir pamatojums. Netiešā diskriminācija var būt attaisnojama šādos gadījumos:

a) atšķirīgas attieksmes pamatā ir leģitīms mērķis (piemēram, zagtu transportlīdzekļu meklēšana);

b) veiktie pasākumi ir samērojami ar konkrētā mērķa sasniegšanu (piemēram, ir konstatēts, ka X pilsētā ir liels zagtu transportlīdzekļu skaits).

Lai gan tiesas ir atzinušas, ka var notikt netieša diskriminācija, personai ir sarežģīti pierādīt netiešas diskriminācijas gadījumu vai to, ka izmantotais pamatojums ir nepareizs vai nesamērīgs. Lai pierādītu, ka attieksme pret kādu grupu ir mazāk labvēlīga nekā pret citām grupām vai ka pasākums nav samērīgs ar sasniedzamo mērķi⁽²⁸⁾, ir nepieciešams atsaukties uz statistiku. Lai iepriekš minētajā piemērā noskaidrotu savstarpējo saikni starp faktiem un diskriminējošu praksi, vispiemērotāk būtu ņemt vērā vairākus faktorus, piemēram: a) pilsētas un tās apkārtnes (jo cilvēki vakarā iebrauc pilsētā, lai izklaidētos) iedzīvotāji pēc etniskās piederības, b) iedzīvotāji autobraucēji pēc etniskās piederības, c) iedzīvotāji, kas brauc ar automobili noteiktās pilsētas vietās un laikā pēc etniskās piederības, d) aizturēšanas rezultātā veikto arestu/ ierosināto lietu skaits (sakrītības rādītājs) attiecībā pret noteiktu aizturēšanas gadījumu skaitu noteiktās vietās un noteiktā laikā pēc etniskās piederības un kopējā iedzīvotāju skaita.

Izmantojot detalizētus datus, var konstatēt, ka intensīvais policijas darbs X pilsētā izraisa nesamērīgi negatīvas sekas noteiktām iedzīvotāju grupām bez lieliem panākumiem (proti, tiek konstatēti tikai daži noziedzīgie nodarījumi).

⁽²⁸⁾ Skatīt, piemēram, ECT lietu *D.H. v. Czech Republic*, iesnieguma Nr. 57325/00, 2007. gada 13. novembris, 192.–193. punkts; cits svarīgs ECT lēmums, kurā ir izcelts statistikas datu svarīgums, lai noskaidrotu diskriminējošu praksi, ir ECT lietā *Opuz v. Turkey*, iesnieguma Nr. 33401/02, 2009. gada 9. jūnijs, 192.–202. punkts. Skatīt arī ECT lietu *Oršuš and Others v. Croatia*, iesnieguma Nr. 15766/03, 2008. gada 17. jūlijs. Tāpat arī Eiropas Kopienų Tiesa ir plaši izmantojusi statistiku, lai noteiktu atšķirīgu attieksmi pret divām grupām līdzīgās situācijās (galvenokārt dzimumu diskriminācijas kontekstā nodarbinātības jomās) šādās lietās: C-167/97 *Seymour-Smith and Perez* [1999] ECR I-623; C-256/01 *Allonby v Accrington & Rossendale College and Others* [2004] I-873; C- 300/06 *Voß v. Land Berlin* [2007] ECR I-10573.

Tāpēc noziedzības apkarošanai samērīgāka un atbilstošāka būtu kāda cita kārtības uzturēšanas stratēģija (kas nebūtu vērsta tikai pret vienu rases grupu). Diemžēl lielākajā daļā valstu šādi dati nav pieejami: vācot statistisku, reti tiek apkopotī dati par rasi, etnisko vai reliģisko piederību. To izraisa tas apstākļi, ka daudzu valstu iestādes nepareizi interpretē datu aizsardzības noteikumus attiecībā uz diskrētu datu vākšanu, izslēdzot tādu kopējās statistikas datu vākšanu, pēc kuriem var noteikt diskriminējošu praksi, taču kas nenodrošina efektīvus policijas darbības rezultātus.⁽²⁹⁾

* Etniskā statistika

Lai varētu pierādīt prasību par netiešu diskrimināciju uz etnisko piederību balstītas profilēšanas kontekstā, ir svarīgi, lai būtu pieejama statistiskā informācija par policijas pilnvaru izmantošanu, kurā ir iedalījums pēc rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības. Diemžēl lielākajā daļā valstu šādi dati pēc etniskās piederības nav pieejami. Galvenais šķērslis šādu datu vākšanai ir plaši izplatītais valsts iestāžu uzskats, ka šādu veida datu vākšana nav savienojama ar noteikumiem, kas regulē privātuma aizsardzību, jo īpaši datu aizsardzības tiesību normām. Neņemot vērā iespējamību, ka datus, kas satur šādu diskrētu informāciju, varētu izmantot ļaunprātīgi, tiesību normas tomēr atļauj līdzsvarot tiesības uz personas datu aizsardzību un nepieciešamību vākt šādu informāciju, lai nepieļautu diskrimināciju no valsts iestāžu puses tiktāl, ciktāl pastāv pietiekamas garantijas.⁽³⁰⁾

Turklāt *FRA* īstenotā *EU-MIDIS* apsekojuma (skatīt 3.1. sadaļu) rezultāti liecina, ka 65 % no 23 500 respondentu, kas pārstāv etniskās minoritātes vai imigrantus ES dalībvalstīs, vēlas sniegt anonīmu informāciju par savu etnisko izcelsmi tautas skaitīšanas kontekstā, ja to varētu izmantot diskriminējošas prakses apkarošanai.⁽³¹⁾

⁽²⁹⁾ Skatīt Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītāja atzinumu 2009/C 276/02 ; Eiropas Parlamenta Rezolūciju 2010/C 16 E/08, 44.–49. lpp.; Komisijas Ziņojumu par Direktīvas 2000/43/EK piemērošanu (COM (2006) 643).

⁽³⁰⁾ Jo īpaši skatīt *Simon* (2007. g.).

⁽³¹⁾ *EU-MIDIS* apsekojuma A5a jautājuma redakcija bija šāda: "Vai jūs atbalstītu vai neatbalstītu anonīmas informācijas sniegšanu par savu etnisko izcelsmi tautas skaitīšanas laikā, ja tas varētu palīdzēt apkarot diskrimināciju [VALSTS NOSAUKUMS]?"

3. Sarežģījumi, kurus kārtības uzturēšanai un kopienām rada diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana

Profilēšanai, pamatojoties uz plašās rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības kategorijām, var būt vairāki trūkumi. Tiesībaizsardzības jomas kontekstā vislielākais sarežģījums ir saistīts ar spriedzi, kuru tā var radīt attiecībās ar minoritāšu kopienām.⁽³²⁾ Tas savukārt var apdraudēt efektīvas kārtības uzturēšanas metodes, kuras balstītas uz sabiedrības sadarbību, un var izraisīt arī aizvainojumu attiecīgajās kopienās. Pastāv arī šaubas par plašās profilēšanas izmantošanas patieso efektivitāti noziegumu atklāšanā, tas ir, vai profilēšana patiešām palielina veiksmīgu aizturēšanas un pārmeklēšanas operāciju skaitu (sakritību rādītājs). Šajā nodaļā vispirms tiks aplūkots *FRA* veiktais *EU-MIDIS* apsekojums, kura konstatējumi tiks izmantoti konkrētu jautājumu ilustrēšanai, un pēc tam tiks izpētīts katrs no šiem jautājumiem.

Vispirms jau ir jānorāda, ka diskriminējošas un nelikumīgas profilēšanas gadījumā pret tiesībaizsardzības iestādēm var ierosināt tiesvedību. Tas var notikt gan iekšējās kontroles kārtībā, iesniedzot sūdzību attiecīgai iestādei par policijas darbu, vai arī iesniedzot prasību civillietu vai krimināllietu tiesai, vai specializētai iestādei, kas risina nediskriminācijas jautājumus. Šādu jautājumu izskatīšana var prasīt noteiktus resursus, kā arī negatīvi ietekmēt policijas morāli un kavēt ar kārtības uzturēšanu saistīto darbu.

3.1. *EU-MIDIS* apsekojums

Daļa no šajā nodaļā izmantotajiem datiem ir iegūta no *FRA* īstenotā Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas jeb saīsināti *EU-MIDIS* apsekojuma. Šajā ceļvedī iekļautajiem rezultātiem ir pievienots ziņojums "Dati fokusā" (*Data in Focus*) no apsekojuma par tiesībaizsardzības jomu, kurā konstatējumi ir aprakstīti sīkāk.⁽³³⁾

⁽³²⁾ Skatīt EDSO (2006. g.).

⁽³³⁾ *FRA* (2010. g.), "Policijas veiktā aizturēšana un minoritātes", ziņojuma "Dati fokusā" 4. izdevums, Luksemburga. Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Skatīt arī "EU-MIDIS galveno rezultātu ziņojumu" (2009. gada decembris), kurā ir iekļauti dati par policijas veiktajām aizturēšanām un profilēšanas uztveri atbilstīgi vispārējām apsekotajām grupām, piemēram, visiem Subsahāras afrikāņiem vai visiem ziemeļafrikāņiem.

Ir grūti iegūt ticamus datus, kuros ir dokumentēts policijas veiktās profilēšanas apmērs un veids, izņemot dažus pētījumus, kuros apkopota konkrētu grupu pieredze par policijas profilēšanas praksi. Bez šādiem pierādījumiem ir grūti secināt, vai pastāv atšķirības policijas rīcībā attiecībā uz dažādām grupām, un, ja pastāv, vai šādas atšķirības varētu būt diskriminējošas profilēšanas prakses rezultāts.

No 27 ES dalībvalstīm Apvienotā Karaliste patlaban ir vienīgā, kas regulāri apkopo policijas datus par aizturēšanu, tostarp informāciju par aizturēto personu etnisko piederību. Piemēram, laikposmā no 2007. gada aprīļa līdz 2008. gada martam policija Anglijā un Velsā apkopoja datus par 1 205 841 personu aizturēšanas gadījumu līdz ar pašu personu norādīto informāciju par etnisko piederību.⁽²⁴⁾ Svarīgi ir tas, ka dati ir pieejami sabiedrībai un attiecīgi tas nodrošina policijas atbildību, kā arī iespējamo reformu veikšanu, ja kļūš acīmredzams, ka pastāv nepamatotas atšķirības attiecībā uz policijas darbu ar iedzīvotāju minoritāšu grupām.

Tā kā lielākajā daļā dalībvalstu šādu datu nav, *FRA* nolēma iekļaut *EU-MIDIS* apsekojumā jautājumus par respondentu pieredzi saistībā ar policijas veiktu aizturēšanu un viņu uztveri par uz etnisko piederību balstītu profilēšanu aizturēšanas laikā.

EU-MIDIS rezultāti par policijas veikto aizturēšanu ir balstīti uz etnisko minoritāšu un imigrantu izlasi 23 500 cilvēku apmērā visās ES dalībvalstīs. Rezultātus var salīdzināt ar iedzīvotāju vairākuma izlasi 5000 cilvēku apmērā, kas tika intervēti 10 dalībvalstīs par viņu pieredzi saistībā ar policijas veiktu aizturēšanu un kas dzīvo tajā pašā apkārtnē, kur aptaujātie minoritāšu pārstāvji. Kopumā apsekojuma rezultāti ir pirmais ES mēroga pētījums par policijas veikto aizturēšanu, kas skar minoritātes, apmēru un veidu, tostarp par minoritāšu pārstāvju uztveri attiecībā uz pieredzi ar diskriminējošu policijas veiktu aizturēšanu.

⁽²⁴⁾ Aizturēšanas gadījumu summa ir noteikta saskaņā ar 1984. gada Policijas un pierādījumu krimināllietās likuma (*Police and Criminal Evidence Act*) 1. pantu un citiem tiesību aktiem, kuri attiecas uz aizturēšanu, piemēram, 1994. gada Krimināltiesiskās un sabiedriskās kārtības likuma (*Criminal Justice and Public Order Act*) 60. pants un 2000. gada Terorisma apkarošanas likuma (*Terrorism Act*) 44. panta 1. un 2. punkts. Dati par pašas aizturētās un pārmeklētās personas norādīto etnisko piederību (pretēji policijas noteiktajai etniskajai piederībai) Apvienotās Karalistes datus tika pirmo reizi iekļauti Apvienotās Karalistes Tieslietu ministrijas ziņojumā par 2007. gada aprīli– 2008. gada martu (skatīt Tieslietu ministriju (2009. g.)).

 Uzmaniību!

EU-MIDIS apsekojuma konstatējumus nevar uzskatīt par pārliecinošu pierādījumu, ka policija pieļauj diskriminējošu profilēšanas praksi.

EU-MIDIS nav secināts, kāda ir atšķirība starp 27 dalībvalstīs apsekotajām minoritāšu grupām, un minoritātēm un vairākuma iedzīvotājiem, kuri tika apsekoti 10 dalībvalstīs, šādās jomās:

Aizturēto personu skaits: cik daudzi no apsekotajiem cilvēkiem ir bijuši aizturēti 12 mēnešu laikā procentuālā izteiksmē?

Aizturēšanas biežums: cik bieži tiek aizturēti cilvēki, kurus policija ir aizturējusi pēdējo 12 mēnešu laikā?

Aizturēšanas veids: kur notika aizturēšana un kā rīkojās policija, un vai cilvēku skatījumā policija izturējās pret viņiem ar cieņu?

Viens no izskaidrojumiem jebkādam atšķirībām rezultātos varētu būt diskriminējoša policijas darba prakse. Šajā saistībā jāpiebilst, ka tikai minoritāšu respondentiem tika jautāts, vai viņu skatījumā policijas attieksme bija atšķirīga viņu etniskās izcelsmes dēļ vai tāpēc, ka viņi ir imigranti. Tomēr gan vairākuma iedzīvotāju, gan minoritāšu pārstāvjiem tika jautāts, vai policija pēdējās piedzīvotās aizturēšanas laikā izturējās pret viņiem ar cieņu (šis jautājums ir sīkāk aplūkots turpmāk šajā ceļvedī un “Dati fokusā” ziņojumā par policijas veiktajām aizturēšanām un minoritātēm.

Kas izriet no *EU-MIDIS* rezultātiem attiecībā uz minoritāšu un iedzīvotāju vairākuma pieredzi saistībā ar policijas veiktu aizturēšanu? Aplūkojot apsekojuma rezultātus, kas iegūti par tām desmit dalībvalstīm, kurās tika apsekota iedzīvotāju vairākuma respondentu kontrolgrupa, kas dzīvo tajā

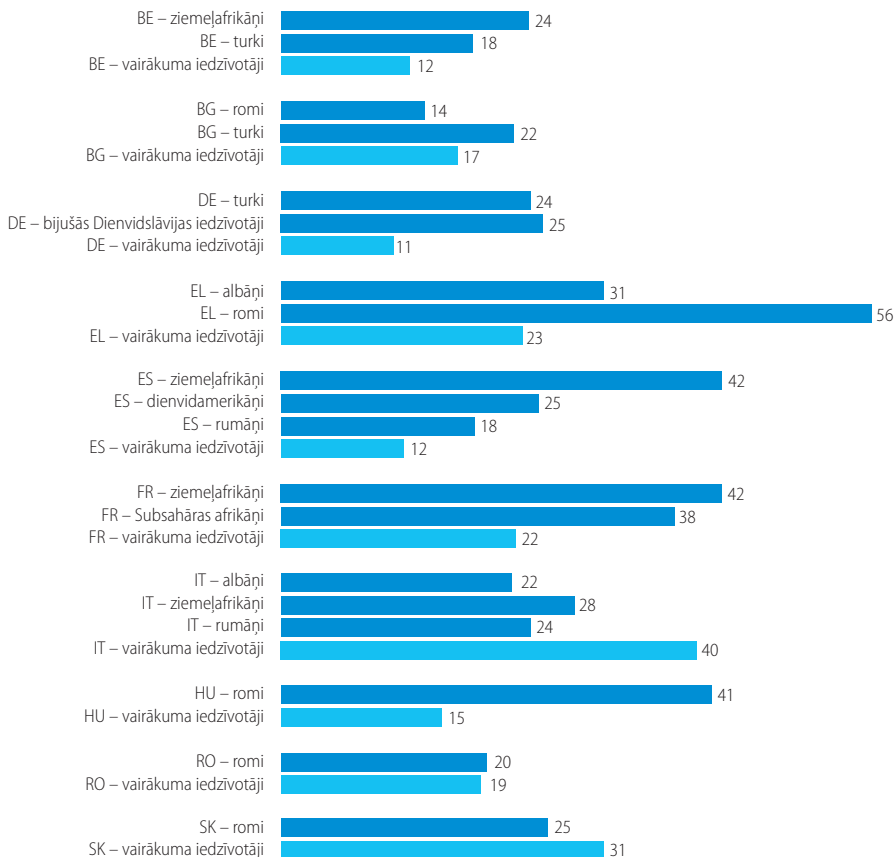
pašā apkārtnē, kur minoritāšu respondenti, var konstatēt vairākas atšķirības attiecībā uz piedzīvoto aizturēšanu apmēru, biežumu un veidu, piemēram:

- **Aizturēto personu skaits (skatīt 1. attēlu):**
 - Kopumā policija vairāk ir aizturējusi minoritāšu pārstāvjus salīdzinājumā ar iedzīvotāju vairākumu.
 - Desmit dalībvalstīs policija pēdējo 12 mēnešu laikā bija aizturējusi vidēji 28 % minoritāšu pārstāvju salīdzinājumā ar 20 % iedzīvotāju vairākuma pārstāvju.
 - Septiņās no desmit dalībvalstīm minoritāšu pārstāvjus aizturēja vairāk nekā iedzīvotāju vairākuma pārstāvjus.
- **Aizturēšanas biežums (skatīt 2. attēlu):**
 - Kopumā minoritāšu grupu pārstāvji, kurus ir aizturējusi policija, 12 mēnešu laikā ir tikuši aizturēti vairāk reizi nekā iedzīvotāju vairākuma pārstāvji.
 - Izvērtējot tās grupas, kuru pārstāvji norādīja, ka policija viņus ir aizturējusi trīs vai vairāk reizes pēdējo 12 mēnešu laikā, var secināt, ka šajā kategorijā ietilpst tikai minoritātes.
- **Aizturēšanas apstākļi un veids ⁽³⁵⁾:**
 - 70 % līdz 98 % aptaujāto iedzīvotāju vairākuma respondentu aizturēšanas brīdī atradās privātā transportlīdzeklī. Savukārt aizturēšanas iespējamība, atrodoties privātā transportlīdzeklī, ievērojami atšķiras starp dažādām apsekotajām minoritātēm, taču minoritāšu respondenti vairāk nekā iedzīvotāju vairākuma respondenti ir tikuši aizturēti sabiedriskajā transportā vai uz ielas, kas savukārt var nozīmēt, ka šādos gadījumos ir izmantota profilēšana, jo cilvēku ir vieglāk saskatīt, ja viņš neatrodas automobilī.
 - Kopumā iedzīvotāju vairākuma respondenti sliecas domāt, ka policija aizturēšanas laikā izturējās pret viņiem ar cieņu, savukārt minoritāšu respondenti vairāk norāda, ka policija izturējās pret viņiem ar necieņu.

⁽³⁵⁾ Skatīt FRA (2010. g.), "Policijas veikta aizturēšana un minoritātes", ziņojuma "Dati fokusā" 4. izdevums, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

1. attēls

Respondenti, kurus pēdējo 12 mēnešu laikā ir aizturējusi policija (% no visiem respondentiem) ⁽³⁶⁾

Avots : EU-MIDIS apsekojuma aptaujas anketa, F3 jautājums.

⁽³⁶⁾ Valstu apzīmējumi ir šādi: BE=Beļģija, BG=Bulgārija, DE=Vācija, EL=Grieķija, ES=Spānija, FR=Francija, IT=Itālija, HU=Ungārija, RO=Rumānija, SK=Slovākija.

Aplūkojot 1. attēlu, var secināt, ka Itālija ir pārsteidzošs izņēmums no vispārējās likumsakarības, saskaņā ar kuru iedzīvotāju vairākuma pārstāvju policija aiztur retāk nekā minoritātes, proti, Itālijā apsekojums liecina, ka iedzīvotāju vairākuma pārstāvju aiztur biežāk nekā minoritātes. Tomēr apsekojuma rezultāti liecina, ka vairākuma iedzīvotājus daudz biežāk aiztur, kad viņi brauc automobili, kas var atspoguļot policijas veikto aizturēšanu veidu Itālijā, un tas var būt saistīts arī ar to faktu, ka tikai nelielai daļai apsekojuma laikā aptaujāto minoritāšu pārstāvju pieder automobilis salīdzinājumā ir iedzīvotāju vairākumu, tātad lielākā daļa policijas veikto aizturēšanu ir saistīta ar vairākuma iedzīvotāju aizturēšanu ceļu satiksmē.

Rezultāti liecina par dažādām īpatnībām dalībvalstīs un starp tām attiecībā uz aizturēšanas apstākļiem, proti, vai persona ir aizturēta privātā transportlīdzeklī, sabiedriskajā transportā vai pārvietojoties kājām, tāpēc būtu vajadzīgs turpmāks pētījums, lai noskaidrotu policijas darba praksi, kuras rezultātā varbūt pastāv atšķirīga attieksme pret dažādiem sabiedrības slāņiem. Aplūkojot acimredzamās profilēšanas prakses iezīmes, kuras rada atšķirīgas sekas dažādām grupām, ir svarīgi uzdot šādu jautājumu – vai atšķirības vairākuma iedzīvotāju un minoritāšu pārstāvju pieredzē saistībā ar policijas veikto aizturēšanu ir radušās nejauši vai arī to pamatā ir kādi nosacījumi, kuri varētu būt diskriminējošas policijas darba prakses rezultāts?

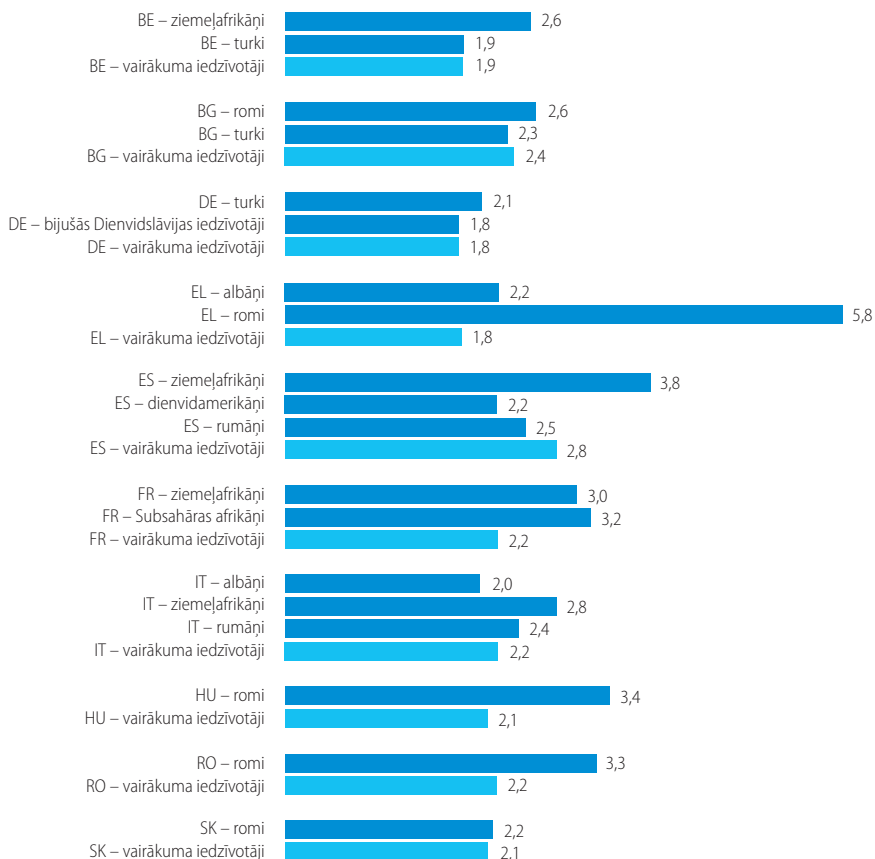
Pārbaudot statistikas atšķirības starp rezultātiem, kas iegūti attiecībā uz vairākuma un minoritāšu respondentiem desmit dalībvalstīs⁽³⁷⁾, *EU-MIDIS* liecina, ka lielākajā daļā gadījumu šīs atšķirības nerodas nejauši. Proti, **atšķirības minoritāšu un vairākuma iedzīvotāju pieredzē saistībā ar policijas veikto aizturēšanu nerodas nejauši, to pamatā ir nosacījumi, kuru izskaidrojums jāmeklē vēl vienā pētījumā.**

Aplūkojot 2. attēlu, kurā var salīdzināt konstatējumus attiecībā uz vairākuma iedzīvotājiem un minoritātēm desmit dalībvalstīs, kļūst skaidrs, ka noteiktas minoritāšu grupas ir pakļautas stingrai policijas kontrolei, proti, tās pārstāvjus 12 mēnešu laikā aiztur biežāk nekā iedzīvotāju vairākuma pārstāvjus. Piemēram, Grieķijā romu respondenti, kas norādīja, ka policija viņus ir aizturējusi, pēdējo 12 mēnešu laikā, tika aizturēti vidēji 5,8 reizes, kurpretim albāņu respondenti un vairākuma iedzīvotāji tika aizturēti attiecīgi vidēji 2,2 un 1,8 reizes. No visām desmit dalībvalstīs apsekotajām minoritāšu grupām romi līdz ar ziemeļāfrikāņiem ir grupa, kuru policija kontrolē visstingrāk.

⁽³⁷⁾ Ar 95 % ticamības pakāpi, Pīrsona (*Pearson*) Hi kvadrāta kritērijs.

2. attēls

Policijas veiktās aizturēšanas biežums pēdējo 12 mēnešu laikā (no tiem cilvēkiem, kas ir tikuši aizturēti)⁽³⁸⁾

Avots : EU-MIDIS apsekojuma aptaujas anketa, F4 jautājums.

⁽³⁸⁾ Valstu apzīmējumi ir šādi: BE=Beļģija, BG=Bulgārija, DE=Vācija, EL=Grieķija, ES=Spānija, FR=Francija, IT=Itālija, HU=Ungārija, RO=Rumānija, SK=Slovākija..

3.2. Vai uz etnisko piederību balstīta profilēšana ir vienkārši laba kārtības uzturēšanas metode?

Tiesībaizsardzības iestādes bieži norāda, ka profilēšana, izmantojot plašas rasu vai etniskās pazīmes, vienkārši ir laba kārtības uzturēšanas metode, proti, ir efektīva kārtības uzturēšana. Sociāli ekonomiskās un demogrāfiskās pazīmes, kā rase un etniskā piederība, plaši izmanto policijas darbā, lai konstatētu iespējamus pārkāpumus, uzskatot, ka noteiktu minoritāšu pārstāvji ir pārsvarā tendēti uz noteikta veida noziedzīgiem nodarījumiem. Pamatojoties uz iepriekš minēto, tiek uzskatīts, ka tiesībaizsardzības iestāžu stratēģija ir jāpielāgo, koncentrējot to uz konkrētām kopienām saistībā ar noteiktiem noziedzīgu nodarījumu veidiem.

Pastāv pamats uzskatam, ka noteiktām sabiedrības etniskajām grupām ir atšķirīgas pārkāpumu izdarīšanas iezīmes, kuras ietekmē tādi faktori kā sociālais un ekonomiskais statuss.⁽³⁹⁾ Tomēr daži pierādījumi liecina, ka personu aizturēšanas un pārmeklēšanas rādītāji ne vienmēr sakrīt ar pārkāpumu izdarīšanas rādītājiem dažādās etniskajās un rasu grupās.⁽⁴⁰⁾

Lai pārbaudītu policijas veikto aizturēšanu efektivitātei, ir nepieciešami dati šādās divās jomās:

- pirmkārt, var savākt datus par “**iedzīvotāju disproporciju**”, lai noskaidrotu, kā pastāvošā aizturēšanas un pārmeklēšanas prakse ietekmē dažādas etniskās/rasu grupas salīdzinājumā ar to proporciju iedzīvotāju kopskaitā un to iedzīvotāju skaitu, kurus var aizturēt noteiktā vietā un laikā;
- otrkārt, ir nepieciešami dati par efektīvu “**sakrītības rādītāju**” attiecībā uz policijas veiktajām aizturēšanām, proti, vai attiecīgais policijas darbinieks ir konstatējis pierādījumus par likumpārkāpumu.

* “Sakrītības rādītāja” un “iedzīvotāju disproporcijas” definīcijas

“**Sakrītības rādītājs**” ir to veikto aizturēšanu un pārmeklēšanu daļa, kuru laikā ir konstatēti pierādījumi

⁽³⁹⁾ MODOOD ET AL. (1997.); Gross & Livingston (2002.), 1413., 1415. lpp.; Harcourt (2004.), 1329.–1330. lpp.

⁽⁴⁰⁾ PHILLIPS & BOWLING (2002.); DELSOL & SHINER (2006.), 241.–263. lpp.

par likumpārkāpumu un kuru rezultātā var veikt kriminālprocesuālās darbības, piemēram, apcietināt personu.

Piemēram, “**sakritība**” nozīmē, ka tiesībaizsardzības iestādes darbinieks konstatē pierādījumus par narkotiku pārvadāšanu kādas personas vadītajā transportlīdzeklī vai to esamību pie šādas personas.

Krimināltiesiskie dati lielākajā daļā dalībvalstu neļauj iegūt pārskatu par atsevišķiem gadījumiem vai lietas virzību krimināltiesiskajā sistēmā, tāpēc patlaban nav iespējams noteikt, vai apcietināšanas rezultātā tiek ierosināta kriminālvajāšana un vai tās rezultātā tiek pieņemts notiesājošs spriedums. Tāpēc “sakritības rādītājs” nenozīmē, ka aizturētā persona ir pārkāpusi likumu.

“**Iedzīvotāju disproporcija**” attiecas uz situāciju, kurā noteiktas iedzīvotāju etniskās grupas pārstāvjus policija kontrolē biežāk nekā citas grupas salīdzinājumā ar šādas grupas attiecīgo daļu iedzīvotāju kopskaitā konkrētajā apgabalā. To nevajadzētu jaukt ar juridiskām “samērīguma” pārbaudēm. Tātad, ja 90 % cilvēku, kas dzīvo noteiktā apgabalā vai uzturas tajā, ir ar baltu ādas krāsu, bet 10 % ir melnādainie, taču 50 % aizturēšanu un pārmeklēšanu konkrētajā apgabalā ir vērstas pret melnādainajiem cilvēkiem, tas nozīmē, ka viena iedzīvotāju daļa ir pakļauta nesamērīgām aizturēšanām un pārmeklēšanām. Atbilstošāk būtu, ja aizturēšanu un pārmeklēšanu daļa vairāk atbilstu dažādu grupu proporcijai iedzīvotāju kopskaitā.

EU-MIDIS rezultāti attiecībā uz vairākuma un minoritāšu iedzīvotāju piedzīvoto policijas aizturēšanu skaitu un biežumu desmit dalībvalstīs (skatīt 1. un 2. attēlu) nepierāda diskriminējošu policijas darba praksi, jo var atspoguļot noziedzības īpatnības noteiktās vietās un kopienās, kā rezultātā notiek intensīvākas policijas operācijas. Tomēr, iepazīstoties ar apsekojuma konstatējumiem attiecībā uz respondentu piedzīvotās pēdējās aizturēšanas iznākumu, kas ietver vairākus jautājumus par to, kā tieši policija rīkojās, var secināt, vai aizturēšanas rezultātā notika apcietināšana, kas savukārt

var nozīmēt sakritību, piemēram, ka pie aizturētās personas tika atrastas nelegālas narkotikas. Kopumā visās desmit dalībvalstīs, par kurām ir iespējams salīdzināt rezultātus attiecībā uz vairākuma un minoritāšu iedzīvotājiem, izņemot minoritātes Grieķijā, apcietinājuma piemērošanas rādītāji, kas liecina, ka policija atklāja pierādījumus par likumpārkāpumu, nepārsniedz 10 % gan vairākuma, gan minoritāšu respondentiem⁽⁴¹⁾; turklāt lielākajā daļā gadījumu minoritāšu pārstāvji tikai aizturēti daudz biežāk nekā vairākuma iedzīvotāji (skatīt 2. attēlu).

Apcietināšana lielākajā daļā gadījumu *varētu* nozīmēt, ka ir noticis noziedzīgs nodarījums, tomēr, ja nav veiktas nekādas citas darbības, izņemot aizturēšanu, apsekojuma rezultāti drīzāk liecina par stingru kārtības uzturēšanu, kuru labākajā gadījumā var uzskatīt par daļu no *noziedzības profilakses*, nevis par efektīvu *noziedzības kontroli*.

Visplašākie oficiālie dati par policijas veikto aizturēšanu un sakritības rādītājiem Eiropas Savienībā ir apkopoti Apvienotajā Karalistē. Piemēram, laikposmā no 2007. gada aprīļa līdz 2008. gada martam saskaņā ar Terorisma apkarošanas likuma 44. panta 1. punktu tika veiktas 65 217 aizturēšanas, kuru rezultātā apcietinājums tika piemērots 699 gadījumos, kas nozīmē sakritības rādītāju 1 % apmērā. Saskaņā ar Terorisma apkarošanas likuma 44. panta 2. punktu no 52 061 aizturētās personas apcietinātas tika 553 personas, kas arī nozīmē sakritības rādītāju 1 % apmērā. Ņemot vērā šīm policijas operācijām nepieciešamos resursus, 1 % sakritības rādītājs varētu šķist ļoti zems. Salīdzinājumā negatīvo seku noteiktām kopienām, pret kurām tiek vērsti pretterorisma pasākumi, proporcija 9/11 ir augsta, ņemot vērā, ka lielākā daļa jebkādas aizdomās turamās kopienas terorismā nav iesaistīta.

Ārpus ES profilēšanas pētīšana visvairāk ir attīstīta ASV. 1999. gada pētījums par Ņujorkas pilsētas policijas veiktajām aizturēšanām un apskatēm (pārmeklēšanām) izceļ konstatējumus par disproporciju un sakritības rādītājiem. Pēc 175 000 lietu izskatīšanas tika konstatēts, ka latīņamerikāņu iedzīvotāju daļa Ņujorkā ir apmēram 22 %, taču latīņamerikāņi veidoja 33 % no visām personām, kuras policija bija aizturējusi un pārmeklējusi; melnādaino (afroamerikāņu) iedzīvotāju daļa ir apmēram 24 %, taču viņi veidoja apmēram 52 % visu aizturēto un pārmeklēto personu.⁽⁴²⁾ Savukārt

⁽⁴¹⁾ Papildu informāciju par to, kas notika ar policijas aizturētajiem respondentiem, skatīt *EU-MIDIS* ziņojuma "Dati fokusā" 4. izdevumā "Policijas veiktā aizturēšana un minoritātes".

⁽⁴²⁾ *SPITZER* (1999. g.).

pilsētas baltie iedzīvotāji, kuru daļa ir 40 %, veidoja tikai 10 % aizturēto un pārmeklēto personu; tāpat arī saskaņā ar iegūtajiem datiem sakritības rādītājs bija 12,6 % baltajiem, 11,5 % latīņamerikāņiem un 10,5 % melnādainajiem. Kopumā šie dati apšaubā profilēšanas prakses efektivitāti, kurai būtu jābūt mērķtiecīgākai, kā arī rada pamatu apgalvojumam par diskriminējošu profilēšanu.

3.2.1. Rases vai etniskās piederības aizstāšana ar uzvedību

Par narkotiku kurjeriem veikta pētījuma rezultāti pierāda, ka izņemot no vispārēja noziedznieka profila rasi vai etnisko piederību no (tas neattiecas uz konkrēta aizdomās turamā profilu) un uzdodot policijas darbiniekiem veikt meklēšanu pēc noteiktiem ar etnisko piederību nesaistītiem kritērijiem, tas var palīdzēt uzlabot policijas darba efektivitāti vai sakritības rādītāju, vienlaikus izvairoties no diskriminējošas attieksmes. Dažos gadījumos, kuros tika izbeigta profilēšana pēc etniskās piederības un ieviests skaidrs ar rases piederību nesaistīts uzvedības profils, pēc šādas rīcības ietekmes izmērīšanas iegūtie rezultāti liecināja, ka uzvedības profilu izmantošana, neņemot vērā kā izšķirīgu faktoru rasi vai etnisko piederību, patiešām var uzlabot tiesībsargsardzības iestāžu darba efektivitāti.

1. GADĪJUMA IZPĒTE: ASV

Policijas darba metožu maiņa palielina sakritības rādītāju

1998. gadā ASV muita 43 % visu pārmeklēšanu veica melnādainajiem cilvēkiem un latīņamerikāņiem, kas ir daudz lielāks rādītājs nekā šādu cilvēku daļa starp ceļotājiem. Jo īpaši liels pārmeklēšanu skaits, tostarp ļoti agresīvā pārbaude ar rentģenu un apskate, liekot pilnībā izģērbties, tika veikts latīņamerikāņu un melnādainajām sievietēm, kuras tika turētas aizdomās par narkotiku kontrabandu, pamatojoties uz profilu, kurā galvenokārt bija ņemta vērā valstiskā un etniskās piederība. Šo pārmeklēšanu sakritības rādītāji bija zemi visām grupām: 5,8 % baltajiem, 5,9 % afroamerikāņiem un 1,4 % latīņamerikāņiem. Jo īpaši zems rādītājs bija attiecībā uz melnādainajām un latīņamerikāņu sievietēm, attiecībā uz kurām patiesībā pastāvēja vismazākā iespēja, ka viņas varētu pārvadāt savā ķermenī narkotikas. 1999. gadā muita mainīja kārtību, izņemot rasi no faktoriem, saskaņā ar kuriem veic aizturēšanu, un ieviešot novērošanas paņēmienus, koncentrējoties uz tādām pazīmēm kā

nervozitāte un nekonsekvence pasažieru paskaidrojumos, vairāk izmantojot operatīvo informāciju un pieprasot stingrāk kontrolēt lēmumus par aizturēšanu un pārmeklēšanu. Lidz 2000. gadam rasu atšķirības muitas apskates laikā bija gandrīz izzudušas. Veikto pārmeklēšanu skaits samazinājās par 75 %, savukārt sakrītības rādītājs, kas pirms tam bija mazāks par 5 %, pārsniedza 13 % un izlīdzinājās attiecībā uz visām etniskajām grupām.⁽⁴³⁾

Sakrītības rādītāju un etniskās piederības izpēte ASV ir ļoti attīstīta un to ir pārņēmusi arī Apvienotā Karaliste. Tomēr ir nepieciešams plašāks empīrisks pētījums visā ES, lai iegūtu pārliecinošus pierādījumus par diskriminējošas policijas darba prakses iespējamu esamību dažādās vietās un apstākļos, kā arī attiecībā uz dažādām iedzīvotāju grupām.

4. nodaļā ir sīkāk aplūkota uzvedības analīze.

3.2.2. Ierobežojumi un profilēšanas negatīvās sekas

Uz etnisko piederību balstītai profilēšanai piemīt daži ierobežojumi, un, kaut arī to var uzskatīt par efektīvu noziegumu atklāšanas līdzekli, profili ir paredzami un no tiem var izvairīties. Pārmērīga paļaušanās uz stereotipisku profilu pēc noteikta laika patiesībā var palielināt kopējo konkrētā noziedzības veida rādītāju divu iemeslu dēļ: cilvēku grupas, kurām saskaņā ar stereotipu ir raksturīgas noziedzīgas darbības, var dzīvot, ievērojot šādu stereotipu – socioloģijas un kriminoloģijas teorijā šo procesu dēvē par “marķēšanu”, un, otrkārt, konkrētos noziegumus var izdarīt ar tiem nesaistītas grupas, kamēr policija ir koncentrējusi savu uzmanību uz citu grupu. Būtībā pārkāpumu izdarīšanas iezīmes var mainīties atkarībā no policijas darba īpatnībām. Tādējādi pat gadījumā, ja tiesībsargāšanas iestādes ir sasniegušas noteiktu sakrītības rādītāju attiecībā uz minoritātēm, vienlaikus var palielināties pārkāpumu izdarīšanas rādītājs saistībā ar iedzīvotāju vairākumu, jo policija neveic nekādus pasākumus attiecībā uz viņiem un attiecīgi ir mazticams, ka viņi tiks notverti.⁽⁴⁴⁾

⁽⁴³⁾ Harris (2002. g.), ASV Muitas dienests (1998. g.), 36

⁽⁴⁴⁾ HARCOURT (2004. g.).

3.3. Negatīvās sekas personām, kopienām un kārtības uzturēšanai

Apvienotajā Karalistē jau kopš 1980. gada dokumentē un risina diskriminējošas policijas darba prakses negatīvo ietekmi uz minoritāšu kopienām. Šāda darbība sākās ar brīdi, kad intensīvas kārtības uzturēšanas ar aizturēšanām un pārmeklēšanām, kas bija vērstas galvenokārt pret afrikāņiem un iecerotajiem no Karību jūras salām Brikstonā (*Brixton*), Londonā 1981. gadā izcēlās sadursmes starp šīs kopienas pārstāvjiem un policiju. Pēc tam šādas sadursmes vairākas nedēļas notika arī citās Lielbritānijas pilsētās. Valdība uzsāka valsts izmeklēšanu par Brikstonas nemieriem, uzticot tās vadību lordam *Scarmān*, kurš šos notikumus raksturoja kā “gados jaunu melnādaino cilvēku dusmu un aizvainojuma pret policiju uzliesmojumu”⁽⁴⁵⁾. Izmeklēšanas konstatējumi bija sākuma punkts daudzām izmaiņām attiecībā uz kārtības uzturēšanu minoritāšu kopienās, kā arī aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru izmantošanu Anglijā un Velsā.⁽⁴⁶⁾ Taču pēc tam notika vēl viena izmeklēšana par policijas reakciju uz rasistisku gados jauna no Karību jūras salām iecerotā afrikāņa *Stephen Lawrence* slepkavību Londonā 1990. gadā, lai izstrādātu papildu ieteikumus un uzlabojumus kārtības uzturēšanai minoritāšu kopienās Anglijā un Velsā.⁽⁴⁷⁾

Līdzīgi kā Brikstonā 1981. gadā arī Francijā 2005. gada novembrī izcēlās daudz lielāki nemieri, kurus arī izraisīja divu nepilngadīgu jauniešu, kurus it kā vajājis policija, nāve negadījuma rezultātā.⁽⁴⁸⁾

Daudzas Eiropas valstu valdības ir atzinušas, ka policijai uzticēto noziegumu profilakses un atklāšanas funkciju efektivitāte ir lielā mērā atkarīga no tā, cik labas ir policijas attiecības ar kopienām:

“Policijas darbība lielā mērā tiek īstenota ciešā sadarbībā ar sabiedrību un (...) policijas efektivitāte ir atkarīga no sabiedrības atbalsta”.⁽⁴⁹⁾

⁽⁴⁵⁾ SCARMAN (1981. g.).

⁽⁴⁶⁾ Skatīt 4. nodaļu, kurā ir aplūkota 1984. gada Policijas un pierādījumu krimināllietās likuma (*PACE*) ieviešana.

⁽⁴⁷⁾ Skatīt Iekšlietu ministriju (1999. g.) un Sabiedrības iekšlietu komitejas palātu (*House of Commons Home Affairs Committee*) (2009. g.).

⁽⁴⁸⁾ Skatīt *Centre d'analyse stratégique* (2006. g.).

⁽⁴⁹⁾ Eiropas Padomes Ministru komiteja (2001. g.), preambula.

Ja policijas pilnvaras tiek īstenotas, pamatojoties uz plašiem profiliem, kas ietver rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību, policijas darbs var kļūt neefektīvs, jo šādi profili negatīvi ietekmē personas un viņu kopienas. Cilvēki šādus gadījumus raksturo kā “biedējošu, pazemojošu vai pat traumatisku” pieredzi.⁽⁵⁰⁾ Turpmākajā teksta rūtiņā ir sniegti daži piemēri, kas ilustrē aptaujāto melnādaino un arābu izcelsmes cilvēku reakciju pēc tam, kad viņus bija aizturējusi policija.

2. GADĪJUMA IZPĒTE: FRANCIJA

Kā Jūs jūtaties pēc šīs aizturēšanas?

“Tas ir ļoti nomācoši.”

“Tas nav taisnīgi. Vienmēr tiek aizturēti vieni un tie paši cilvēki: melnādainie un arābi.”

“Tā ir netaisnība un diskriminācija, priekšpilsētās var izcelties nemieri.”

“Es tiku aizturēts manas ārienes dēļ, jūtos, it kā būtu viņiem uzbrucis.”

“Viss kārtībā, viņi tikai dara savu darbu.”

“Viņi ir nelieši.”

“Tas ir pretīgi – cilvēkus aiztur tikai viņu izskata dēļ.”

“Policisti domā, ka katrs, ka nēsā beisbola cepuri, ir noziedznieks. Es saprotu, ka viņi dara savu darbu, taču lielākā daļa noziedznieku nēsā uzvalkus. Kad mums bija kopienas policija, mums bija labāks dialogs.”

“Viņi tikai dara savu darbu.”

“Tas ir skaidrs un vienkāršs rasisms.”

“Viss kārtībā – cilvēku aizturēšana ir policijas darbs.”

“Man šķiet, mani aizturēja tāpēc, ka es nepareizi izskatos.”

“Es neuztraucos par aizturēšanām – tās notiek visu laiku.”⁽⁵¹⁾

Divās turpmākajās gadījumu izpētēs ir atspoguļota plašāka attieksme, kuru pauž sabiedrība kopumā, minoritātes, aizturētie un pārmeklētie cilvēki un arī paši policijas darbinieki četrās valstīs.

⁽⁵⁰⁾ Shuford (1999. g.), 373. lpp.

⁽⁵¹⁾ Šis pētījums par aizturēšanu un pārmeklēšanu notika vairākās Parīzes metro stacijās. Skatīt *Open Society Justice Initiative* (2009. g.), “Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris”, 36. lpp.

3. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Sabiedrības pārstāvju viedokļi par aizturēšanu un pārmeklēšanu

Apvienotās Karalistes Iekšlietu ministrijas veiktajā pētījumā tika aptaujāti visu etnisko grupu pārstāvji un viņi visi vienādi aprakstīja aizturēšanas un pārmeklēšanas pieredzi. Aizturēšana un pārmeklēšana radīja traucējošu, kaitinošu un pat biedējošu sajūtu neatkarīgi no tā, cik īsa tā bija. Tiem, kurus aizturēja regulāri, šķita, ka policija viņus pazemo. Jo īpaši tas attiecas uz respondentiem melnādainajiem un aziātiem, kuriem šķita, ka viņus aiztur biežāk nekā baltos cilvēkus un ka pret viņiem vērsas tikai etniskās piederības dēļ.

Lai gan kopumā aizturēšana un pārmeklēšana tika atbalstīta un atzīta, sliktas attieksmes gadījumā tā vairāk izraisīja neuzticēšanos, naidu un aizvainojumu nekā jebkādas pozitīvās sekas, kuras tā varētu nodrošināt. Respondenti atzinīgi vērtēja aizturēšanas protokolu ieviešanu un uzskata, ka rakstiska informācija par aizturēšanu palielinātu atbildību. Respondenti arī norādīja, ka ļoti svarīga ir korekta policijas darbinieka attieksme, kā arī pamatota aizturēšanas un pārmeklēšanas iemesla norādīšana.⁽⁵²⁾

4. GADĪJUMA IZPĒTE: BULGĀRIJA, UNGĀRIJA UN SPĀNIJA

Policijas un sabiedrības viedokļi par aizturēšanu un pārmeklēšanu

2005. gadā Bulgārijā, Ungārijā un Spānijā tika izmantota kvalitatīva pētījuma pieeja, lai noskaidrotu pieredzi un attieksmi pret profilēšanu, aptaujājot policijas darbiniekus, mērķa grupas un romu minoritātes grupas visās trīs valstīs, kā arī imigrantus Spānijā.

Neatkarīgi no ļoti atšķirīgiem apstākļiem katrā valstī, pētījumā tika secināts, ka policija visās trīs valstīs profilē romus un imigrantu grupas. Romu tautības gājējiem Bulgārijā un Ungārijā, kā arī imigrantiem Spānijā pastāvēja lielāka aizturēšanas iespēja nekā iedzīvotāju vairākuma pārstāvjiem, un aizturēšanas gadījumā viņi, šķiet, vairāk gūst nepatīkamu pieredzi. Aptaujātie policijas darbinieki minēja "sesto prātu", "intuīciju" vai "iepriekšējo pieredzi" kā faktorus, kas nosaka viņu lēmumus par aizturēšanu, dažkārt papildinot iepriekš minēto arī ar tādiem faktoriem kā personas "nervozais izskats", "atrašanās neparastā

⁽⁵²⁾ Stone & Pettigrew (2000. g.).

vietā” vai “savādība”. Pētījumā tika konstatēts, ka par aizturēšanu var paziņot policijas galvenajām pārvaldēm, taču kopumā vietējos iecirkņos šādu gadījumus nepārraudzīja tiešie vadītāji, ne arī tie tika reģistrēti un regulāri izvērtēti efektivitātes, atbilstības operatīvajiem mērķiem vai pamatotības izpratnē.⁽⁵³⁾

Protams, varbūt ir neizbēgami, ka daudzi cilvēki iebildīs pret aizturēšanu un iztaujāšanu, pat ja tā tiek veikta likumīgi un leģitīmi. Tomēr kopumā šāda “individuālā pieredze var negatīvi ietekmēt visu grupu”.⁽⁵⁴⁾ Proti, ja tiek piemērota uz rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību balstīta profilēšana, minoritātes grupas iekšienē var veidoties negatīva uztvere par pašu grupu, savukārt ārēji plaša kopiena var izveidot negatīvu uztveri par šādu kopienu, piemēram:

Minoritātes grupa var kļūt par “aizdomīgu kopienu”⁽⁵⁵⁾, kas sabiedrībai asociējas ar noziedzību. Tā rezultātā var rasties jaunas negatīvas sekas, piemēram, palielināties rasu aizspriedumi.

Minoritātes grupa var tikt pakļauta pārmērīgai uzraudzībai, izmantojot nesamērīgus policijas resursus, savukārt tā rezultātā var pieaugt apcietināšanas gadījumu skaits. Tādējādi var konstatēt pašsaprotamu saikni starp intensīvu kārtības uzturēšanu un lielākiem apcietinājuma piemērošanas rādītājiem.⁽⁵⁶⁾

Papildus uz etnisko piederību balstītas profilēšanas sociālajām sekām tās īpašā ietekme rada arī tiešas sekas tiesībaizsardzības iestāžu darba efektivitātei. Policijas darbība lielā mērā ir atkarīga no sadarbības ar plašu sabiedrību, bet sadarbība ir maz ticama, ja ir nodarīts kaitējums policijas uzticamībai un pašvērtībai uz to. Tiesībaizsardzības iestādes pašaujas uz sabiedrības pārstāvjiem ne tikai kā uz lieciniekiem noziegumu izmeklēšanā,

⁽⁵³⁾ MILLER ET AL. (2008. g.) un OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2007. g.). Bulgārijā tika aptaujātas 1202 personas no atlasītām mājāsaimniecībām, 534 romi, kā arī trīs mērķa grupas un 55 policijas darbinieki. Ungārijā tika aptaujāti 1047 pieaugušie, tostarp 56 romi, sešas mērķa grupas un 20 personas, kuras ir piedzīvojušas policijas veiktu aizturēšanu, kā arī 80 policijas darbinieki. Spānijā tika aptaujātas 10 mērķa grupas un organizētas 12 intervijas ar cilvēkiem, kas ir piedzīvojuši policijas veiktu aizturēšanu, kā arī aptaujāts 61 policijas darbinieks.

⁽⁵⁴⁾ SCHEININ (2007. g.), 57. punkts.

⁽⁵⁵⁾ Eiropas Rasisma un ksenofobijas uzraudzības centrs (2006. g.), 54. lpp.

⁽⁵⁶⁾ HARCOURT (2004. g.), 1329.-1330. lpp.; Sabiedrības iekšlietu komitejas palāta (2009. g.), 16. punkts, SCHEININ (2007. g.), 57. punkts.

bet arī gaida palīdzību incidentu novēršanā un atklāšanā. Bez sabiedrības sadarbības tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem reti izdodas atklāt vai aizturēt aizdomās turamos vai panākt notiesājošo spriedumu. Pētījumi Apvienotajā Karalistē un ASV liecina, ka gadījumā, ja sabiedrības pārstāvji nejūtas apmierināti pēc sastapšanās ar policiju, tas negatīvi ietekmē sabiedrības uzticību tiesībsardzības iestādēm un sadarbību ar tām, jo attiecīgie cilvēki var dalīties savā pieredzē ar ģimenes locekļiem, draugiem un paziņām.⁽⁵⁷⁾

* Tiesībsardzības iestādes ir atkarīgas no sabiedrības sadarbības

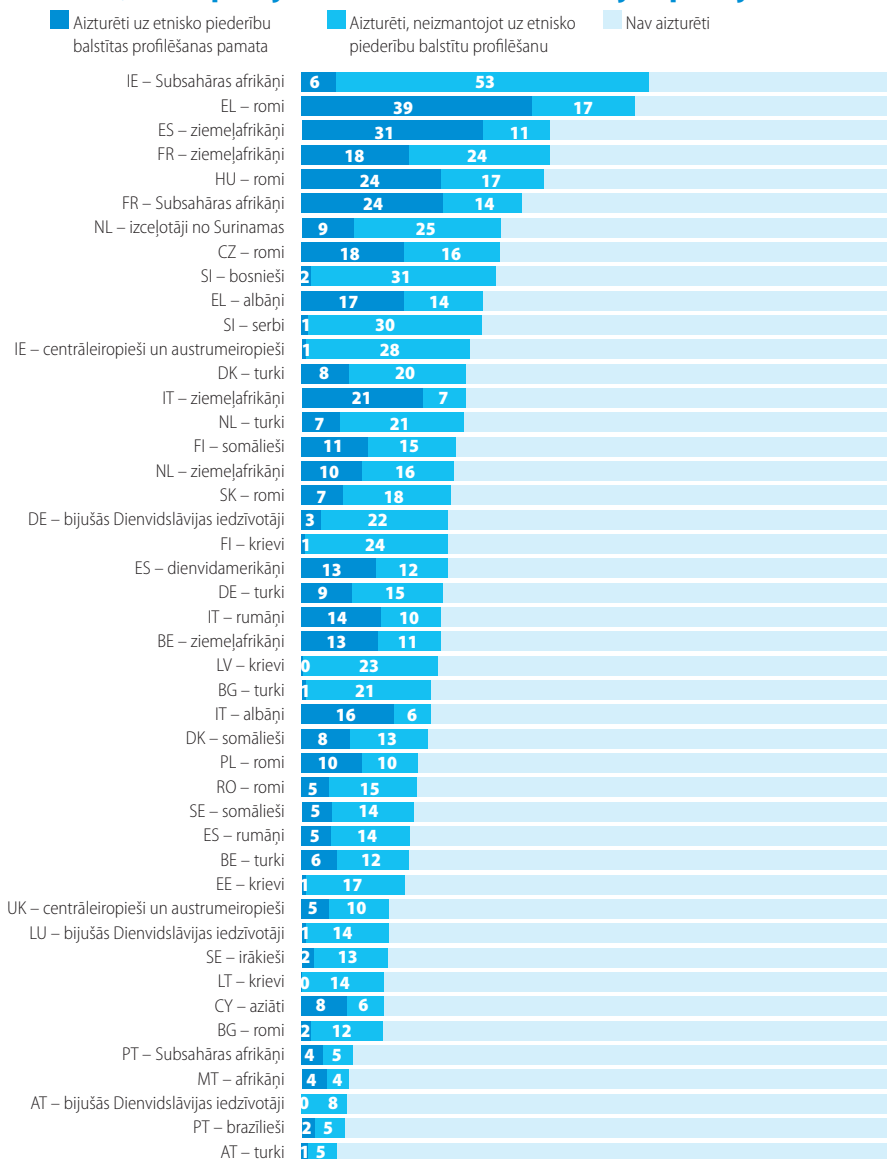
Pētījumā Apvienotajā Karalistē tika konstatēts, ka no visiem reģistrētajiem noziegumiem tikai 15 % tika atklāti/atrisināti, pateicoties pašas policijas darbam, savukārt noziegumu skaits, kurus atklāj ar tiesu ekspertīžu palīdzību, ir mazāks par 5 %.⁽⁵⁸⁾

⁽⁵⁷⁾ MILLER ET AL. (2000.); WEITZER & TUCH (2005.), 279.-297. lpp.; MILLER ET AL. (2005.); ROSENBAUM ET AL. (2005.), 343.-365. lpp.; McCLOSKEY ET AL. (1999.), 389.-416. lpp.

⁽⁵⁸⁾ Morgan & Newburn (1997.).

3. attēls

Cilvēki, kurus pēdējo 12 mēnešu laikā ir aizturējusi policija

Avots: EU-MIDIS apsekojuma aptaujas anketa, F3 un F5 jautājums.

Aplūkojot 3. attēlu, ir acīmredzams, ka daudzi minoritāšu grupu pārstāvji ES dalībvalstīs uzskata, ka policija viņus ir aizturējusi tikai tāpēc, ka viņi ir imigranti vai etniskās minoritātes, proti, diskriminējošas policijas profilēšanas dēļ. Rezultāti liecina, ka noteiktas minoritāšu grupas, piemēram, romi un Subsahāras afrikāņi, ziņo par daudz lielāku diskriminējošu profilēšanu no policijas puses nekā citas apsekotās grupas, piemēram, krievi Baltijas valstīs. No tā var secināt, ka ir skaidra saikne starp ārējo izskatu un augstāku diskriminējošas profilēšanas uztveri.

EU-MIDIS apsekojuma rezultāti liecina arī par saikni starp vispārēju uzticības policijai līmeni un diskriminējošas policijas profilēšanas uztveri. Apsekojumā respondentiem tika uzdots vispārīgs jautājums par viņu uzticēšanos policijai pirms jautājuma par viņu pieredzi saistībā ar policijas veiktu aizturēšanu un par to, vai viņiem šķiet, ka ir cietuši no diskriminējošas policijas profilēšanas. Rezultāti liecina, ka tie respondenti, kuri mazāk uzticas policijai, mēdz arī vairāk uztvert uz etnisko piederību balstītu profilēšanu, saskaroties ar policiju, piemēram, 50 % respondentu, kurus bija aizturējusi policija un kuru skatījumā tas nebija saistīts ar uz etnisko piederību balstītu profilēšanu, norādīja, ka kopumā uzticas policijai, turpretim tikai 27 % minoritāšu respondentu, kurus bija aizturējusi policija un kuru skatījumā tas bija saistīts ar uz etnisko piederību balstītu profilēšanu, norādīja, ka uzticas policijai. Lai gan pēc rezultātiem nav iespējams noteikt, vai palielinātā neuzticība policijai ir veicinājusi respondentu negatīvo uztveri par policijas attieksmi, vai arī negatīvā policijas profilēšanas uztvere ir izraisījusi palielinātu neuzticību policijai, šie konstatējumi norāda uz sakarību, kuru nedrīkst neņemt vērā.

Šāda uzticības trūkuma ietekme jau kopš 1980. gada ir galvenā tēma debatēs par policijas darba praksi Apvienotajā Karalistē, un tā joprojām izraisa strīdus saistībā ar attiecībām starp policiju un kopienām. Atbildot uz aicinājumiem uzraudzīt policijas darbības ietekmi uz dažādām sabiedrības grupām, Apvienotās Karalistes valdība noteica, ka ir obligāti jāvāc policijas dati par aizturēšanām, tostarp informācija par aizturētās personas etnisko piederību. *EU-MIDIS* konstatējumi attaisno praksi vākt pierādījumus par iespējami diskriminējošas profilēšanas prakses apmēru un veidu, lai apzinātu un risinātu sarežģījumus, kuri patlaban pastāv daudzās dalībvalstīs attiecībās starp policiju un minoritāšu kopienām.

Un visbeidzot, uz etnisko piederību balstīta profilēšana var izraisīt arī citas negatīvas sekas, tostarp arī lielāku naidīgumu, attiecīgajām personām nonākot saskarē ar policiju vai citām tiesībaizsardzības iestādēm.⁽⁵⁹⁾ Lielāks naidīgums palielina iespēju, ka parasta sastapšanās var izraisīt agresiju un konfliktu, radot bažas par drošību gan policijas darbiniekiem, gan pārējai sabiedrībai.⁽⁶⁰⁾

⁽⁵⁹⁾ Papildinformāciju skatīt *EU-MIDIS* ziņojuma "Dati fokusā" 4. izdevumā "Policijas veiktā aizturēšana un minoritātes" (2010. g.).

⁽⁶⁰⁾ Skatīt Ontārio (*Ontario*) Cilvēktiesību komisiju (2003. g.), 21.

4. Diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas apkarošana

Šajā nodaļā ir aplūkoti pasākumi, kas var palīdzēt novērst diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas risku, kurš jau pastāv vai varētu pastāvēt. Šādus pasākumus var veikt gan vadības, gan operatīvajā līmenī, piemēram, izdot skaidras vadlīnijas policijas darbiniekiem, organizēt mācības par to, kā darbinieki var veidot labas attiecības ar kopienām, reģistrēt aizturēšanas un pārmeklēšanas gadījumus, nodrošinot atbilstošu iekšējo kontroli un sūdzību iesniegšanas kārtību, lai varētu apzināt un novērst diskriminējošu policijas darba praksi, kā arī izmantot kvalitatīvu operatīvo informāciju un jo īpaši labi izstrādātus aizdomās turamo personu aprakstus.

Lai gan šajā nodaļā nav aplūkota plašāka policijas darba stratēģija, jānorāda, ka kopumā labu attiecību veidošana, uzturot kārtību kopienā, jo īpaši ar minoritātēm, kuras varbūt jau jūt aizdomas, var palīdzēt veicināt uzticēšanos un sadarbību. Ilgtermiņā ir svarīgi kļiedēt aizspriedumus un maldīgus stereotipus, kuri var būt atsevišķiem policijas darbiniekiem. Šādas pieejas kontekstā vajadzētu arī pievērst uzmanību policijas darbinieku atlases kārtībai, lai nodrošinātu, ka tiesībaizsardzības iestādēs ir pārstāvētas visas kopienas.

Šajā īsajā ceļvedī nav iespējams piedāvāt pilnu risinājumu policijas veiktajai profilēšanai, taču tā vietā ir mēģināts sniegt ievadinformāciju, lai iedrošinātu diskusijas un rīcību tajās dalībvalstīs, kurās šis jautājums nav pietiekami ņemts vērā.

4.1. Skaidras vadlīnijas policijas darbiniekiem

Skaidras vecāko amatpersonu izdotas vadlīnijas ir īpaši svarīgas, ņemot vērā grūtības izprast to, kādos gadījumos atsaukšanās uz etnisko piederību, rasi vai reliģisko pārliecību var būt diskriminējoša un nelikumīga. Vadošajiem darbiniekiem vajadzētu izskaidrot saviem padotajiem, kādos gadījumos ir pieļaujami atsaukties uz rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības pazīmēm, tādējādi samazinot atšķirīgu interpretāciju iespējamību, kā arī atsaukšanos uz stereotipiem un aizspriedumiem. Turpmāk minētajā gadījuma

izpētē ir uzsvērtas grūtības, kuras var rasties, ja policijas darbiniekiem nav precīzas un vienotas izpratnes par to, kādos gadījumos viņi var īstenot savas diskrecionārās pilnvaras.

5. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Policijas veiktā aizturēšana, lēmumu pieņemšana un prakse

2000. gadā publicēts pētījums bija veltīts tam, kā policijas darbinieki pieņem lēmumu aizturēt un pārmeklēt cilvēkus, apzinot dažādus faktoros, kas izraisa policijas darbinieku aizdomas, tostarp darba noteikumus vai pieņēmumus, kas var veidot policijas darba prakses pamatu.

Pētījumā tika atklāts, ka policijas darbiniekiem ir ļoti atšķirīga izpratne par to, kā reāli izmantot jēdzienu "pamatotas aizdomas". Policijas darbinieku aizdomas izraisa vecums, ārējais izskats (jo īpaši apģērbs, piemēram, beisbola cepurītes un jakas ar kapuci), veci automobiļi (kuriem, visticamāk, var būt kaut kādi defekti), tādu automobiļu markas, kurus bieži zog, dārgi automobiļi (jo īpaši ja autovadītājs ir etniskās minoritātes pārstāvis, kas policijas darbinieka skatījumā nevarētu atļauties nopirkt šādu automobili likumīgi), uzvedība (piemēram, automobiļu aplūkošana vai izvairīšanās no acu kontakta), sastapšanās vieta un laiks (atrašanās neparastā vietā noteiktā apkārtnē un laikā), kā arī ziņas un operatīvā informācija (kas sniegta liecinieku liecībās vai noziedzības pārskatos). Tā rezultātā ļoti atšķiras policijas darbinieku motivācija aizturēšanas un pārmeklēšanas lēmuma pieņemšanai.⁽⁶¹⁾

Ņemot vērā grūtības, kuras rodas, mēģinot izprast, kādos gadījumos atšķirīga attieksme nozīmē nelikumīgu diskrimināciju, ir būtiski, lai vadītāji izplatītu vadlīnijas ar skaidrojumiem, kādos apstākļos ir leģitīmi ņemt vērā rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību. Labu policijas darbiniekiem paredzēta norādījuma par rases vai etniskās piederības nozīmi aizdomās turamo aprakstos paraugu ir izdevis ASV Tieslietu departaments:

"Pieņemot ikdienas vai tūlītējus lēmumus tiesībaizsardzības jomā, piemēram, veicot parastu transportlīdzekļa aizturēšanu, federālo tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonām nav atļauts izmantot nekādas rases vai etniskās

⁽⁶¹⁾ QUINTON ET AL. (2000.). Ziņojums tika veidots, aptaujājot 90 policijas operatīvos darbiniekus. 46

piederības pazīmes, izņemot, ja amatpersonas atsaucas uz rases vai etniskās piederības pazīmēm konkrēta aizdomās turamā aprakstā (...). Veicot konkrētus izmeklēšanas pasākumus, federālo tiesībsardzības iestāžu amatpersonas var ņemt vērā rasi un etnisko piederību tikai tiktāl, ciktāl viņu rīcībā ir uzticama ar konkrētu vietu vai laikposmu saistīta informācija, kas sasaista konkrētas rases vai etniskās piederības personu ar konstatētu noziedzīgu nodarījumu, shēmu vai organizāciju.”

Anglijas un Velsas 1984. gada Policijas un pierādījumu krimināllietās likumā (*PACE*) ir sniegti daudz sīkāki norādījumi. Turpmākajā gadījuma izpētē var uzzināt, kā var izdot vadlīnijas Prakses kodeksa formā, pievienojot to tiesību aktam, savukārt divās nākamajās gadījumu izpētēs var uzzināt, kā pašas policijas iestādes var izdot tiesību akta skaidrojumus.

6. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

1984. gada Policijas un pierādījumu krimināllietās likums (*PACE*) un citi tiesību akti, kas attiecas uz aizturēšanu un pārmeklēšanu

1984. gada *PACE* pievienotais Prakses kodekss A nosaka policijas pilnvaras aizturēt un pārmeklēt cilvēkus uz ielas.⁽⁶²⁾ Šādas pilnvaras paredz 1984. gada *PACE* (1. pants), 1971. gada Narkotiku nelegālas lietošanas likums (*Misuse of Drugs Act*) (23. pants), 1968. gada Šaujamo ieroču likums (*Firearms Act*) (47. pants), 2000. gada Terorisma apkarošanas likums (43. un 44. pants) un 1994. gada Krimināltiesiskās un sabiedriskās kārtības likuma 60. pants.

PACE 1. pants paredz policijas darbiniekiem pilnvaras apturēt, pārmeklēt un aizturēt personu, ja pastāv “pamatotas aizdomas”, ka personas rīcībā ir zagti vai aizliegti priekšmeti, lai “policijas darbinieki varētu pārbaudīt vai apstiprināt aizdomas attiecībā uz personām, nerealizējot tiesības piemērot apcietinājumu.”

Prakses kodekss nosaka, ka “pamatotām aizdomām” ir jābūt balstītām uz objektīviem un individuāliem iemesliem un ka:

“Pamatotas aizdomas nekad nevar būt balstītas tikai uz personiskiem faktoriem, kuri nav saistīti ar operatīvo vai citu informāciju. Piemēram, personas ādas

⁽⁶²⁾ *PACE* Prakses kodekss A ir vairākkārt pārskatīts, jaunākā redakcija stājās spēkā 2008. gada 26. oktobrī, patlaban tiek izvērtēti arī citi labojumi.

krāsu, vecumu, matu sakārtojumu vai ģērbšanās veidu, vai faktu, ka persona iepriekš ir bijusi tiesāta par nelikumīga priekšmeta glabāšanu, nevar izmantot kā atsevišķu iemeslu vai kopā ar citiem šādiem iemesliem kā vienīgo pamatojumu personas pārmeklēšanai. Pamatotas aizdomas nevar būt balstītas uz vispārīgiem pieņēmumiem vai stereotipiem par to, ka noteiktas cilvēku grupas vai kategorijas varētu būt iesaistītas noziedzīgā darbībā. Personas reliģisko pārliecību nevar uzskatīt par pamatotu iemeslu un to nekad nevar izmantot kā pamatojumu personas aizturēšanai un pārmeklēšanai” (2. panta 2. punkts).

7. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Aizturēšana un pārmeklēšana saskaņā ar 2000. gada Terorisma apkarošanas likuma 44. pantu: Londonas Pilsētas policijas dienesta standarta darba kārtība (*London Metropolitan Police Service Standard Operating Procedure*)

Noteiktos gadījumos, piemēram, saistībā ar terorisma apkarošanu Lielbritānijas likumi ļauj aizturēt personas bez pamatotām aizdomām (skatīt 2000. gada Terorisma apkarošanas likuma 44. pantu).

Londonas Pilsētas policijas dienesta (*MPS*) standarta darba kārtība (*SOP*) nosaka policijas darbiniekiem šādas vadlinijas, kā atlasīt aizturamās personas:

“Meklējamo personu profilam ir jāatspoguļo konkrētajā apgabalā dzīvojošo cilvēku iezīmes. Teroristi ir raksturīgi visām etniskajām grupām un sabiedrības slāņiem. Teroristu var atpazīt pēc rīcības, nevis etniskās piederības, rases vai reliģiskās pārliecības.

Teroristiem var būt visdažādākās pazīmes un viņi var mēģināt mainīt savu uzvedību, lai slēptu noziedzīgos nodomus un ieļautos apkārtējā vidē.

Policijas darbinieki nevar izmantot stereotipisku priekšstatu par “teroristu”, lemjot par savu aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru izmantošanu, jo šāda rīcība var izraisīt:

- vērsanos pret noteiktām kopienām vai grupām;
- nesamērīgumu;
- diskrimināciju;
- iespēju teroristiem izvairīties no atklāšanas, īstenojot savu mērķi.”⁽⁶³⁾

⁽⁶³⁾ Pilsētas policijas dienests, 2000. gada Terorisma apkarošanas likuma 44. pants, 2007. gada standarta darba kārtība, 16. lpp.

8. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Apvienotās Karalistes Valsts aģentūras kārtības uzturēšanas uzlabošanai (UK National Policing Improvement Agency) "Praktiski ieteikumi aizturēšanai un pārmeklēšanai terorisma apkarošanas jomā" (Practice Advice on Stop and Search in Relation to Terrorism)

Saskaņā ar ieteikumiem policijai nekad nevajadzētu veikt patvaļīgu pārmeklēšanu, lai gan 44. pants paredz nekādu pamatojumu pārmeklēšanas veikšanai:

"Izvēloties cilvēkus pārmeklēšanai, policijas darbiniekiem vienmēr jāievēro objektīvi kritēriji, kuri var būt saistīti ar:

- pašām personām;
- personu atrašanās vietu;
- abu iepriekš minēto kritēriju apvienojumu".

Uz rasi vai etnisko piederību balstīta profilēšana ieteikumos ir definēta šādi:

"Rases, etniskās piederības, reliģiskās pārliecības vai citu stereotipu izmantošana individuālās uzvedības vai konkrētas operatīvās informācijas vietā, lai pamatotu operatīvos vai izmeklēšanas lēmumus par to, kādi cilvēki varētu būt iesaistīti noziedzīgā darbībā. Policijas darbiniekiem, realizējot 44. pantā paredzētās tiesības, jāievēro liela piesardzība, lai nepieļautu uz rasi vai etnisko piederību balstītu profilēšanu jebkādā formā, izvēloties cilvēkus pārmeklēšanai. Šāda veida profilēšana var nozīmēt tādu pašu nelikumīgu diskrimināciju kā diskriminācija uz vecuma, dzimuma, seksuālās orientācijas vai invaliditātes pamata."

Ieteikumos ir atzīmēts, ka teroristiem var būt jebkādas pazīmes un ka nav neviena raksturojuma par to, kā varētu izskatīties terorists. Tajos ir sniegti šādi norādījumi:

"Ir jāievēro liela piesardzība, lai nodrošinātu, ka cilvēku atlase netiek balstīta tikai uz etnisko piederību, iespējamo reliģisko pārliecību vai citiem personiskiem kritērijiem. Dažkārt ir iespējams atsaukties uz tādu faktoru kā ārējais izskats vai etniskā piederība, taču policijas darbinieka lēmumu pārmeklēt personu saskaņā ar 44. pantu var pieņemt tikai saskaņā ar izvērtētu

operatīvo informāciju. Noteiktai etniskajai vai reliģiskajai kopienai piederīgu cilvēku profilēšana var mazināt arī šādu kopienu uzticēšanos. Efektīvs veids, lai to nepieļautu, ir pārmeklēto personu skaita salīdzināšana attiecībā pret demogrāfiskajām iezīmēm apgabalā, kurā notiek pārmeklēšanas. Tomēr šajā gadījumā policijas darbiniekiem ir jānodrošina, lai salīdzinājums nebūtu maldinošs. Piemēram, ja operāciju īsteno dzelzceļa stacijā lielas pilsētas centrā, pārmeklēto cilvēku demogrāfiskās pazīmes ir jāsalīdzina ar ceļotāju pazīmēm konkrētajā vietā, nevis vietējo iedzīvotāju pazīmēm.”

leteikumos ir uzsvērts, ka ir svarīgi informēt kopienas par operācijas saskaņā ar 44. pantu realizāciju un norises vietu, ja vien tas nav pretrunā operācijas mērķiem, organizējot konsultācijas, piemēram, ar neatkarīgu konsultatīvo grupu starpniecību vai izmantojot plakātus un skrejlapas”.⁽⁶⁴⁾

4.2. Mācības

Līdztekus konkrētu vadlīniju policijas darbiniekiem izstrādei svarīgs pasākums diskriminējošās uz etnisko piederību balstītas profilēšanas riska samazināšanai ir mācības. Mācībām ir dažādi mērķi: policijas darbinieku izglītošana par tiesību normām, kuras attiecas uz diskrimināciju, stereotipu un aizspriedumu kļiedēšana, zināšanu vairošana par diskriminācijas sekām un sabiedrības uzticēšanās svarīgumu, praktiski padomi par attiecībām ar sabiedrību. Jo īpaši valdības, pieņemot Eiropas Policijas ētikas kodeksu, vienojās, ka “policijas mācībās ir pilnībā jāņem vērā nepieciešamība novērst un apkarot rasismu un ksenofobiju pašā policijas iestādē.”⁽⁶⁵⁾ Dažās valstīs jau ir labi organizētu mācību veidi, piemēram, mācības par daudzveidību vai mācības par izpratni”. Mācībās par daudzveidību tiek mēģināts skaidrot individuālās sajūtas par etnisko piederību, atšķirības un stereotipus un to, kā tie ietekmē mūsu ikdienas dzīvi. Tomēr ne visos mācībuursos par daudzveidību ir obligāti jāiekļauj diskriminācija. Dažos pētījumos tiek apgalvots, ka mācības par kultūru un daudzveidību patiesībā var izcelt un pastiprināt atšķirības, nevis mazināt stereotipus.⁽⁶⁶⁾ “Mācības par kultūru izpratni” (pretstatā vispārējām mācībām par daudzveidību) mēģina izglītēt policijas darbiniekus par kultūru, kas raksturīga konkrētām etniskajām grupām, ar kurām policijas

⁽⁶⁴⁾ Valsts aģentūra kārtības uzturēšanas uzlabošanai (2008. g.), 14. lpp.

⁽⁶⁵⁾ Eiropas Padomes Ministru komiteja (2001. g.), Skaidrojumu memoranda 30. punkts: komentāri par 30. punktu.

⁽⁶⁶⁾ WRENCH (2007.), 108.–114. lpp.

darbinieki regulāri nonāk saskarē, taču kuras viņi personiski nepārzina. Šādās mācības tiek skaidrots, kā drīkst vai nedrīkst rīkoties un ko nozīmē pieklājība dažādās etniskajās, reliģiskajās vai nacionālajās grupās. Mācības par kultūru visefektīvākās ir gadījumā, ja to izstrādē un organizēšanā palīdz un piedalās attiecīgo kopienu pārstāvji.

9. GADĪJUMA IZPĒTE: ĪRIJA UN ZIEMEĻĪRIJA

Mācības par daudzveidības īpatnībām

Īrijas un Ziemeļīrijas tiesībaizsardzības iestādes ES projekta "Peace II" laikā kopīgi izstrādāja mācību kursu par daudzveidības īpatnībām un pēc tam pielāgoja to savām konkrētajām vajadzībām. Mācību kursa izstrādes laikā notika konsultēšanās ar kompetentiem policijas darbiniekiem, minoritāšu kopienām un akadēmiķiem, tika organizēts izmēģinājuma mācību kurss un sniegts vērtējums, lai uzlabotu mācību materiālus un metodes.

Mācību kurss ietver: izpratnes veidošanu par ikviena indivīda spēju veidot stereotipus, atstumt un marginalizēt citus cilvēkus, pārdomas par stereotipiem, aizspriedumiem un pieņēmumiem, piešķirto pilnvaru skaidrošanu dalībniekiem, tostarp, kā aizspriedumu un piešķirto pilnvaru apvienošana var veicināt diskrimināciju, labāku izpratni par daudzveidību, zināšanu uzlabošanu par dažādiem diskriminācijas veidiem, ar kuriem saskaras minoritāšu grupu pārstāvji, atšķirību atpazīšanu, atzišanu un cienīšanu (*RAR*), starpkultūru saskarsmes prasmes, kultūras un reliģisko ieražu respektēšanu policijas operāciju laikā un daudzveidību kā profesionāls labas kārtības uzturēšanas jautājumu.

Mācību process ir aktīvs, tostarp tiek izmantoti videoieraksti un mācībās piedalās arī minoritāšu grupu pārstāvji. *Garda Siochana* ir iekļāvusi šo kursu pastāvīgās profesionālās pilnveides programmā (tas nav iekļauts jauno darbinieku mācību pamatprogrammā). Mācību kursā par daudzveidības īpatnībām nav konkrēti iekļauta uz etnisko piederību balstīta profilēšana, tomēr šis kurss ir rosinājis debates.

10. GADĪJUMA IZPĒTE: NĪDERLANDE

Vadības mācības

Amsterdamas policija organizēja mācības 300 vadošajiem darbiniekiem par vadītāju nozīmi un uzvedību, kas bija “drošas gaisotnes” programmas daļa. Dalībnieki strādāja grupās 30 mēnešus, kuru laikā desmit dienas bija obligāti jāpiedalās mācībās, turklāt mācību saturu varēja elastīgi pielāgot, lai tas atbilstu viņu vajadzībām un tiktu nodrošinātas dažādas mācību metodes. Mācību mērķis bija palīdzēt vadītājiem apzināt aizspriedumus un stereotipus, ieklausīties un atturēties no pārsteidzīgiem lēmumiem, iepazīt kultūru, uzlabot saskarsmes prasmes, uzlabot prasmes attiecību veidošanai ar kopienām, apgūt dažādus vadības stilus un uzvedību, lai varētu veikt vadības uzdevumus dažādos apstākļos. Programmas nolūks bija radīt piemērotu vidi, kurā vadītāji var apspriesties un izvērtēt jautājumus un dilemmas attiecībā uz vadību un daudzveidību. Projekta organizatori raksturoja šo pasākumu kā “tilta būvēšanu, vienlaikus ejot pa to”.

Līdzīgi mācību par daudzveidību piemēri ir arī citās ES dalībvalstīs, piemēram, Austrijā.⁽⁶⁷⁾ Tomēr šajos gadījumos mācības par daudzveidību kopumā bija veltītas diskriminējošas attieksmes novēršanai, nevis konkrētiem aspektiem, kas rada diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas risku. Šādu praksi varētu vēl vairāk pilnveidot.

Pēdējā piemērā ir aprakstīts, kā mācības var izmantot, lai policijas darbinieki sāktu apzināties, kādā veidā viņu rīcība aizturēšanas un pārmeklēšanas laikā var radīt pozitīvas vai negatīvas sekas. Kā liecina gadījuma izpēte, šādas mācības var būt divvirzienu, proti, veicināt arī sabiedrības izpratni par izaicinājumiem, ar kuriem nākas saskarties policijai, un tādā veidā uzlabot sabiedrības uzticēšanos un sadarbību (skatīt 41.–42. lpp. par *EU-MIDIS* rezultātiem saistībā ar profilēšanas uztveri aizturēšanas laikā un uzticēšanos policijai).

⁽⁶⁷⁾ Maldīgu priekšstatu novēršanas līgas (*Anti-Defamation League*) izstrādātā mācību programma aizspriedumu kļiedēšanai un daudzveidības skaidrošanai “Atšķirību pasaule” (*A World of Difference*) ir daļa no Austrijas policijas cilvēktiesību mācību programmas. Tās pamatā ir koncepcija, saskaņā ar kuru cilvēkam ir jāsasaskaras pašam ar savu aizspriedumu, lai atbrīvotos no diskriminējošas attieksmes. Papildu informāciju skatīt Maldīgu priekšstatu novēršanas līgas tīmekļa vietnē: http://www.adl.org/education/edu_awod/default.asp.

11. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Jauniešu un policijas mācības par aizturēšanu un pārmeklēšanu

“Second Wave” ir Londonā izvietots jauniešu mākslas projekts, kura laikā trīs gadus tika organizēti vērtīgi darbsemināri par aizturēšanu un pārmeklēšanu, iesaistot vietējos jauniešus un Ljūišemas (*Lewisham*) teritoriālo atbalsta grupu (*TSG*).⁽⁶⁸⁾ *TSG* ir mobilas vienības, kas regulāri strādā ārpus savas dislokācijas vietas, kas raisīja sabiedrības bažas par to, kā šādas vienības izmanto aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaras, jo īpaši attiecībā uz jauniešiem.

“Second Wave” organizē regulārus darbseminārus nelielām jauniešu un *TSG* darbinieku grupām, izmantojot aktiermākslas metodes, piemēram, lomu spēles, pamatojoties uz reālu jauniešu pieredzi. Nesenajos darbsemināros tika pētīti tādi jautājumi kā tiesības uz publisko telpu, jaunieši izjūtas un identitāte saistībā ar etniskās piederības reģistrēšanu aizturēšanas protokolos. Lomu spēlēs dalībnieki mainās lomām – policijas darbinieki pārgērbjas civilajā apģērbā, bet jaunieši uzvelk policijas formastērpu. Notiek arī publiskas lomu spēles. Visos darbsemināros notiek diskusijas, veidojot saikni starp jauniešiem un policijas darbiniekiem.

Policijas darbinieki norāda, ka tādā veidā viņi gūst svarīgu priekšstatu par jauniešu pieredzi un izjūtām. Arī jaunieši ar entuziasmu izturas pret šo pasākumu un norāda, ka viņiem ir iespēja paust savu viedokli par policijas attieksmi pret viņiem.

EU-MIDIS apsekojumā respondentiem tika jautāts, vai pēdējās piedzīvotās policijas aizturēšanas laikā pret viņiem izturējās ar cieņu. Saskaņā ar rezultātiem lielākā daļa aizturēto uzskata, ka policija izturējās pret viņiem ar cieņu vai neitrāli, izņemot romu respondentus Grieķijā. Tomēr, izņemot respondentus dienvidameriķāņus un rumāņus Spānijā, visos pārējos gadījumos, kad bija iespējams salīdzināt vairākuma un minoritāšu iedzīvotāju pieredzi konkrētajā valstī, vairākuma iedzīvotāji atšķirībā no minoritātēm biežām norādīja, ka policija ir izturējusies pret viņiem ar cieņu.

⁽⁶⁸⁾ *TSG* ir specializētas meklēšanas vienības, kuras parasti ir dislocētas pilsētas centrā un vajadzības gadījumā nosūtītas uz dažādām vietām, kur ir jāveic aizturēšana, pārmeklēšana vai citi policijas pasākumi. Papildinformāciju skatīt: http://www.met.police.uk/co/territorial_support.htm.

4.3. Aizturēšanas un pārmeklēšanas protokoli

Aizturēšanas un pārmeklēšanas protokoli var būt noderīgs un praktisks līdzeklis, ar kura palīdzību varētu nodrošināt, ka policijas darbinieki veic labi pamatotu aizturēšanu, kā arī atklātības un atbildības sabiedrības priekšā veicināšanu. Kā paraugu šajā saistībā var minēt Apvienoto Karalisti, kur *PACE* Prakses kodeksā ir noteikts, ka policijas darbinieks izsniedz aizturētajai personai aizturēšanas protokolu, kad vien tas ir praktiski iespējams. Patlaban Apvienotā Karaliste ir vienīgā ES dalībvalsts, kur tā ir obligāta prasība.⁽⁶⁹⁾ Tomēr nesen sekmīgi ir īstenotas ES *AGIS* programmas⁽⁷⁰⁾ projekts “*STEPPS*” (Efektīvas aizturēšanas un pārmeklēšanas stratēģija) nolūkā izstrādāt mācību programmu aizturēšanas protokolu ieviešanas atbalstam Ungārijā un Spānijā. Šīs iniciatīvas īstenošanas laikā tika izstrādātas arī vadlīnijas par aizdomu pamatojumu un kopienu pārstāvji bija iesaistīti veidlapu veidošanā un izstrādē.⁽⁷¹⁾ Veidlapās ir iekļautas norādes par pārmeklēšanas pamatojumu, policijas darbinieku meklējamajiem priekšmetiem, rezultātu, kā arī pārmeklēšanu veikušā policijas darbinieka iecirkni un vārdu. Protokolā ieraksta pārmeklētās personas datus – vārdu, adresi un etnisko izcelsmi, taču persona var atteikties norādīt šo informāciju.

Šobrīd Apvienotās Karalistes aizturēšanas protokolā ir iekļautas 16 etniskās izcelsmes kategorijas un vispārēja kategorija “*Cits*”. Aizturētajai personai ir pašai jāidentificē sevi saskaņā ar kādu no šīm kategorijām. Policijas darbinieks var sniegt arī pats savu viedokli par personas etnisko izcelsmi, ja viņš nepiekrīt pašas personas norādītajai informācijai.

Kā ir minēts 2. nodaļā, valstīs var pastāvēt dažādi šķēršļi datu vākšanai par rasi, etnisko izcelsmi vai reliģisko pārliecību, jo īpaši pamatojoties uz datu aizsardzību. Lai novērstu šādus šķēršļus, var būt nepieciešams uzsvērt, ka šādu informāciju jo īpaši var izmantot minoritāšu grupu aizsardzībai, apzinot iespējamo diskriminējošo praksi. Vēl viens sarežģījums daudzās dalībvalstīs var būt tas, ka nepastāv prakse izmantot aizturēšanas un pārmeklēšanas

⁽⁶⁹⁾ 2005. gada Prakses kodeksa redakcijā tika iekļauta prasība ziņot par aizturēšanu, kā arī aizturēšanu un pārmeklēšanu. Aizturēšana vai aizturēšana un iztaujāšana ir definēta kā aizturēšana, kuras laikā policijas darbinieks pieprasa personai paskaidrot savu rīcību vai atrašanās noteiktā vietā iemeslu, taču nepārmeklē šādu personu.

⁽⁷⁰⁾ *AGIS* bija laikposmā no 2003. gada līdz 2006. gadam īstenota Eiropas Komisijas ietvarprogramma, lai palīdzētu ES dalībvalstu un kandidātvalstu policijas, tiesu varas iestādēm un profesionāļiem sadarboties krimināllietās un noziedzības apkarošanas jomā.

⁽⁷¹⁾ *OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE* (2009), “Addressing Ethnic Profiling by Police”.

protokolus, un centrālajai valdībai vispirms vajadzētu ieviest šādu prasību gan ar policijas, gan pašu minoritāšu grupu atbalstu.

Ir vairākas priekšrocības, kas nodrošina aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru īstenošanas uzskaiti, jo īpaši aizturēto personu rases, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības reģistrēšana, proti:

- **Iekšējā uzraudzība** un nesamērīgu pret minoritātēm vērstu pasākumu konstatēšana var nodrošināt koriģējošu darbību veikšanu. Aizturēšanas un pārmeklēšanas reģistrēšana valsts, reģionālajā un vietējā līmenī ļauj apkopot statistiku, pēc kuras var secināt, vai nenotiek nesamērīga pilnvaru īstenošana attiecībā pret konkrētām minoritātēm. Pēc tam savukārt var veikt koriģējošas darbības, izdodot valsts mēroga vadlīnijas policijas darbiniekiem, kā arī norādījumus atsevišķiem darbiniekiem vai darbinieku grupām vietējā līmenī;
- **Statistikas un datu pieejamība sabiedrībai var mudināt iesniegt sūdzības par diskrimināciju.** Šādu datu vākšana ir svarīga arī sabiedrībai, lai varētu uzraudzīt tiesībaizsardzības iestāžu vai konkrētu amatpersonu darbu. Kā ir minēts 2. nodaļā, kopējā statistika ir būtiska, lai varētu pierādīt netiešas diskriminācijas gadījumus, kurus ir pieļāvušas tiesībaizsardzības iestādes. Tāpat arī šāda statistika ir būtiska, lai kopumā varētu pamatot sūdzības par tiešu diskrimināciju.

4.3.1. Iekšējā uzraudzība un nesamērīguma atklāšana

Uzskaites veikšanas ilgtermiņa ieguvums ir iespēja vecākajām amatpersonām noskaidrot, vai aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaras netiek nesamērīgi vērstas pret konkrētām minoritāšu grupām, un vajadzības gadījumā sniegt policijas darbiniekiem attiecīgus norādījumus. *PACE* Prakses kodekss Anglijā un Velsā paredz obligātu pienākumu uzraugošajām amatpersonām kontrolēt aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru izmantošanu un jo īpaši izvērtēt, "vai nav jebkādas pazīmes, ka tās tiek izmantotas, pamatojoties uz stereotipiem vai neatbilstošiem vispārinājumiem"⁽⁷²⁾. Kodeksā uzraugošajām amatpersonām ir ieteikts pārbaudīt aizturēšanas gadījumu uzskaiti, lai apzinātu jebkādas tendences vai iezīmes, kuras var radīt pamatu bažām;

⁽⁷²⁾ IEKŠLIETU MINISTRIJA (2008. g.), 5. punkta 1. apakšpunkts, 54. punkts.

tajā tiek aicināts veikt šādu uzraudzību, izmantojot statistikas datu apkopošanu attiecībā uz visu policijas dienestu veiktajām aizturēšanām un pārmeklēšanām, tostarp policijas iecirkņu reģionālajā līmenī. Divās turpmākajās gadījumu izpētēs ir sniegti piemēri diviem veidiem, kā dažādas policijas iestādes izmanto datus, kas iegūti, aizpildot aizturēšanas un pārmeklēšanas protokolus, lai ieviestu izmaiņas policijas darba praksē.⁽⁷³⁾

12. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Datorizēta atsevišķu policijas darbinieku veikto aizturēšanu uzraudzība Hertfordšīrā (*Hertfordshire*)

Hertfordšīras policijas statistika liecināja, ka laikposmā no 2006. gada līdz 2007. gadam tika veiktas 43 326 aizturēšanas un 11 511 aizturēšanas un pārmeklēšanas.⁽⁷⁴⁾ Lai gan šie bija nosacīti zemi rādītāji salīdzinājumā ar citu Apvienotās Karalistes policijas iestāžu statistiku, datu analīze liecināja, ka melnādainie tika aizturēti un pārmeklēti piecas reizes biežāk un aziāti 1,8 reizes biežāk nekā baltie cilvēki. Vecākās amatpersonas atzina, ka vadītāji nedz saņem šo informāciju, nedz arī viņiem tiek nodrošinātas mācības par to, kā atrisināt nesamērīgumu. Nosacīti zemā aizturēšanas un pārmeklēšanas rādītāja dēļ vadītājiem bija grūti apzināt atšķirības. Bez statistiskiem pierādījumiem vadītāji nevēlējās risināt šo jautājumu ar policijas darbiniekiem, jo baidījās, ka viņu rīcību varētu iztulkot kā apvainojumus rasismā.

2007. gada aprīlī tika ieviestas jaunas aizturēšanas protokolu veidlapas, nosakot vadītājiem pienākumu pārbaudīt tās katras maiņas beigās. Pēc tam tās iekļāva datubāzē, kas bija pieejama visiem darbiniekiem policijas iekštīklā. Vadītāji apkopoja statistiku par atsevišķu darbinieku un grupu veiktajām aizturēšanām. 2008. gada sākumā policija izstrādāja programmatūru, kas varēja konstatēt, vai policijas darbinieki neaiztur nesamērīgu lielu etnisko minoritāšu pārstāvju skaitu.⁽⁷⁵⁾ Tāpat arī programmatūra varēja kontrolēt šādus aspektus: nejausība un sakrītība, faktu, ka vispārējais aizturēšanu un pārmeklēšanu rādītājs ir zems, to, ka policijas darbinieki paši nenosaka, uz kuriem viņus nosūta patrulēt, kā

⁽⁷³⁾ Arī ASV pastāv pieejas, kuras ir līdzīgas šajos piemēros aprakstītajām, skatīt *Hill* (2002.), 18. lpp.

⁽⁷⁴⁾ Tieslietu ministrija (2008. g.).

⁽⁷⁵⁾ Nosakot nesamērīgumu, tika ņemts vērā iedzīvotāju sastāvs katrā apgaitas rajonā un laiks, kuru darbinieki ir nostrādājis katrā šādā rajonā. Pirms tam nesamērīgumu noteica, izrēķinot aizturēto minoritāšu pārstāvju procentuālu daļu salīdzinājumā ar viņu proporciju vietējo iedzīvotāju sastāvā. Šādā gadījumā policijas darbinieki varēja attaisnot nesamērīgumu, norādot, ka viņi strādā vietās, kur dzīvo liels minoritāšu pārstāvju skaits.

arī to, ka noteiktās dienās viņi var saskarties tikai ar aizdomās turamajiem no minoritāšu vidus. Programma noteica "iespējamības diapazonu", pamatojoties uz iespējamību, ka atsevišķs policijas darbinieks var aizturēt tādu minoritāšu pārstāvju skaitu, kas pārsniedz konkrētu statistiski nozīmīgu rādītāju. Programma konstatēja ikvienu darbinieku, kurš bija aizturējis tādu minoritāšu pārstāvju skaitu, kas pārsniedz šo rādītāju.

Sākotnēji šajā iespējamības diapazonā tika konstatēti 25 darbinieki. Ar šiem darbiniekiem aprunājās daudzveidības struktūrvienības pārstāvis, kas aptaujāja arī darbiniekus ar samērīgiem rādītājiem un kuriem bija liels atklāto lietu koeficients, lai noskaidrotu, kā viņi pieņem lēmumu par aizturēšanu. Datu analīze atklāja sarežģījumus ar darbinieku izpratni par to, ko nozīmē pamatots iemesls aizturēšanas veikšanai, un ar noteiktām operācijām, kurām bija legītīmi mērķi, taču nesamērīgi rezultāti.

Šobrīd programmu izmanto katru mēnesi un tā automātiski nosūta vadītājam e-pastu par ikvienu konstatēto policijas darbinieku, kā arī apkopo informāciju par darbinieka veiktajām aizturēšanām un piedāvā jautājumus, kurus vajadzētu uzdot šādam darbiniekam. Vadītājiem tika arī organizētas atbilstošas mācības, un viņiem ir pienākums iztaujāt darbiniekus. Vadītāji atskaitās par visām intervijām un sniedz ieteikumus par turpmāko rīcību vai atkārtotām mācībām.

Statistiski nozīmīgs nesamērīguma rādītājs ir samazinājies gan noskaidrotajiem un iztaujātajiem policijas darbiniekiem, gan visai policijai kopumā. Pateicoties datiem, vadītāji var regulāri aprunāties ar saviem darbiniekiem, savukārt darbinieki apzinās, ka viņu veiktās aizturēšanas tiek rūpīgi pārbaudītas un ka jebkāds nesamērīgums ir jāpamato. Papildus darbam ar atsevišķiem darbiniekiem tika uzlabotas arī ietekmes uz kopienu novērtēšanas atskaites, lai operāciju plānošanā tiktu ņemta vērā to iespējamā ietekme uz sabiedrību un būtu iespējams informēt par to policijas darbiniekus.

13. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Londonas Pilsētas policijas dienests: operācija “Pennant”

2009. gada oktobrī Pilsētas policijas dienests uzsāka operāciju “Pennant” nolūkā ieviest iekšējās atbildības sistēmu, lai samazinātu nesamērīgu aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru īstenošanu, veicot uzskaiti pa Londonas rajoniem par tām policijas darba jomām, kurās ir sliktākie rezultāti. “Pennant” rezultātu izvērtējumā ņem vērā piecus galvenos jautājumus attiecībā uz aizturēšanas pilnvaru izmantošanu:

- aizturēšanas un pārmeklēšanas gadījumu skaits;
- apcietināšanas rādītājs;
- vai veidlapā ir reģistrēta paša cilvēka norādītā etniskā piederība;
- termiņš, kādā aizturēšanas protokola datus ievada centrālajā datubāzē;
- etniskā nesamērība attiecībā uz londoniešu pārmeklēšanu.

Katrs mainīgais tiek izvērtēts pēc tā svarīguma un programmatūra izveido vērtējuma sarakstu, kurā ir redzami darba rezultāti katrā no 37 Londonas rajoniem. Reizi ceturksnī pieciem rajoniem, kuriem ir vissliktākie rezultāti, tiek lūgts aizpildīt pašnovērtējuma aptaujas anketu, lai konstatētu kārtību un praksi, kurai var būt nesamērīga ietekme. Pēc tam attiecīgajai policijas iestādei ir jāpaskaidro darbības rezultāti policijas vadītājam, Pilsētas policijas dienestam (MPA) un vietējās kopienas pārstāvjiem. Rajoniem, kuros ir slikti darba rezultāti, ir pienākums izstrādāt trīs mēnešu rīcības plānu un atskaitīties par tā izpildi nākamajās sanāksmēs.

Kopš operācijas “Pennant” sākuma Pilsētas policijas dienests ir konstatējis, ka visā Londonā samazinās nesamērīguma rādītāji un izlīdzinās dažādas etniskās piederības cilvēku apcietināšanas pēc aizturēšanas un pārmeklēšanas rādītāji. Dati tiek ievadīti savlaicīgāk un ir uzlabojusies uzraudzība, nodrošinot, ka policijas darbinieki pieprasa aizturētajiem pašiem norādīt savu etniski piederību un reģistrē to. Procesa laikā tika apzināti 15–20 rajoni, 90 % no tiem rezultāti ir ievērojami uzlabojušies.

4.3.2. Sabiedrības sūdzību iesniegšana

Ja ir oficiāli noteikta aizturēšanas un pārmeklēšanas kārtība, tas nozīmē, ka aizturētajai personai ir jābūt paredzētai iespējai saņemt informāciju par savām

tiesībām un to, kā var iesniegt sūdzību. Tas ļauj plašai sabiedrībai uzraudzīt, vai pilnvaras netiek īstenotas diskriminējošā veidā.

14. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Bukleti “Zini savas tiesības” (*Know your rights*)

Policijas iestāžu asociācija izplata bukletu “Zini savas tiesības”, lai sniegtu sabiedrībai, jo īpaši jauniešiem, informāciju par aizturēšanas un pārmeklēšanas kārtību. Tas ir pieejams 20 valodās, tostarp arābu, ķīniešu, gujarati, serbu, somāliešu un vjetnemiešu valodā. Tajā ir sniegta skaidra un viegli saprotama informācija par šādiem jautājumiem:

- ko nozīmē aizturēšana, kā arī aizturēšana un pārmeklēšana;
- kāpēc notiek aizturēšana un pārmeklēšana;
- kur tā var notikt;
- kādu apģērbu policijas darbinieks var pieprasīt cilvēkam novilkt;
- kāda informācija policijas darbiniekam ir jāsniedz un kas ir jāieraksta aizturēšanas protokolā;
- kā iesniegt sūdzību netaisnīgas attieksmes gadījumā.⁽⁷⁶⁾

Sūdzības iesniegšanas kārtība ir ļoti svarīgs līdzeklis, lai nepieļautu policijas pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu, kā arī, lai atjaunotu un uzturētu sabiedrības uzticēšanos tiesībaizsardzības sistēmai, nodrošinot atbildību. Ir vairāki sūdzību iesniegšanas kārtības veidi, kas nereti pastāv vienlaikus:

- Specializētas sūdzību izskatīšanas struktūrvienības policijā. Tās var būt iekšējās struktūrvienības (kurās parasti strādā policijas darbinieki), kuras izmeklē apgalvojumus par netaisnīgu attieksmi un var ierosināt disciplinārlietu. Tāpat arī var pastāvēt specializētas neatkarīgas sūdzību izskatīšanas struktūrvienības ārpus policijas (kurās strādā gan policijas darbinieki, gan civilpersonas).
- Specializētas diskriminācijas novēršanas iestādes. Visām ES dalībvalstīm ir pienākums izveidot iestādes, kuras veicina rasu vienlīdzību. Lai gan šādas iestādes katrā dalībvalstī atšķiras, lielākajai daļai šādu iestāžu ir tiesības izskatīt sūdzības par rasu diskrimināciju.

⁽⁷⁶⁾ Policijas iestāžu asociācija (2009. g.).

- Vispārējās tiesas. Ja paši policijas darbinieki ir izdarījuši noziedzīgu nodarījumu, civiltiesisku vai administratīvu pārkāpumu, viņus tāpat kā pārējos sabiedrības locekļus var iesūdzēt valsts tiesā.

4.4. Uzvedības analīze

Kā jau ir minēts 2. nodaļā, lai izvairītos no diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas, policijas darbiniekiem ir jāpamato savi rīcības lēmumi ar faktoriem, kas attiecas uz konkrēto aizdomās turamo. Jo īpaši policijas darbiniekiem vajadzētu koncentrēties uz personas uzvedību, lai noteiktu, vai pastāv pamatotas aizdomas vai kādi citi faktori, kas ļauj veikt aizturēšanu. Turpmāk ir sniegtas gadījumu izpētes par mācībām, kuras organizē policijas darbiniekiem, lai viņi varētu pilnveidot spēju noteikt un analizēt aizdomīgu uzvedību, nepievēršot uzmanību pazīmēm, kas var būt saistītas ar aizspriedumiem, piemēram, rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība.⁽⁷⁷⁾

15. GADĪJUMA IZPĒTE: NĪDERLANDE

Meklēšanas, atklāšanas un reaģēšanas mācību programma (SDR)

Šo mācību programmu ir izstrādājusi Starptautiskā drošības un pretterorisma akadēmija (*International Security and Counter-Terrorism Academy*) policijas un drošības iestāžu vajadzībām. SDR programmas izmantojuma joma ir drošības nodrošināšana sabiedriskās vietās un masu pasākumos, lai izmantotu to kā "līdzekli, lai atpazītu iespējamo vardarbību, sabiedriskās nekārtības, nelikumīgas darbības un letālus uzbrukumus"⁽⁷⁸⁾ un šī programma uzlabo drošības darbinieku uzvedības analīzes prasmes. Tas nozīmē, ka uzmanība tiek pievērsta nevis nemainīgām pazīmēm, piemēram, ādas krāsai, bet gan personas uzvedībai, lai noteiktu, kādas darbības policijas darbiniekam būtu jāveic. Mācību laikā policijas darbiniekiem māca, kā cilvēki parasti uzvedas noteiktās vietās un kā vislabāk atpazīt atšķirīgu, aizdomīgu uzvedību. Pēc šādu uzvedības pazīmju konstatēšanas policijas darbiniekiem ir pienākums rīkoties diskrēti. Lielākajā daļā gadījumu viņi tikai centīsies uzsākt neformālu sarunu ar aizdomās turamo, neizmantojot nekādas oficiālās policijas pilnvaras. Programmas laikā notiek nodarbības klasē, praktiskās nodarbības un prakse

⁽⁷⁷⁾ Līdzīgas pieejas ASV analīzi ir veicis *Harris* (2002. g.), 8. lpp., ASV Muitas dienests (2009. g.).

⁽⁷⁸⁾ Starptautiskā drošības un pretterorisma akadēmija, "The SDR™ (*Search, Detect and React*)™", skatīt šādu tīmekļa vietni: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

darbavietā. *SDR* patlaban izmanto Šīpolas (*Schiphol*) lidostā, kā arī dažādās Nīderlandes policijas struktūrvienībās.⁽⁷⁹⁾

16. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Mācības par Transporta policijas uzvedības novērtēšanas filtrēšanas sistēmu (*BASS*)

Uzvedības novērtēšanas filtrēšanas sistēmu jeb *BASS* sākotnēji izstrādāja Masačūsetsas (*Massachusetts*) pavalsts policija *ASV*, taču Lielbritānijas transporta policija pielāgoja to savām vajadzībām. Mācību pamatā ir nervozu cilvēku uzvedības profilēšana lidostās vai transporta mezglos. Masačūsetsas pavalsts policija sadarbībā ar kriminologiem izskatīja videomateriālus par lidmašīnu nolaupītājiem, kas organizēja 11. septembra terora aktus, kad viņi ielidoja un izlidoja no Logana (*Logan*) lidostas Bostonā pirms uzbrukumiem. Viņi izstrādāja kritēriju kopumu, lai apzinātu uzvedību, kāda ir raksturīga nervoziem cilvēkiem pūlī, reģistrēšanās vai drošības pārbaudes laikā. Šie kritēriji tika papildināti, izmantojot informāciju, kas bija iegūta par personām, kuras sarīkoja 7. jūlija uzbrukumus Londonas metro stacijām.

Visi Lielbritānijas transporta policijas (*BTB*) darbinieki, kas strādā Londonas metro sistēmā, ir apguvuši *BASS* mācību kursu, un patlaban tā apguvi sāk policijas darbinieki, kas strādā dzelzceļa tīklā visā valstī. Divu dienu mācību kurss ietver lekcijas, diskusijas un praktiskās nodarbības gan klasē, gan transporta mezglos. Mācību laikā tiek uzsvērts, ka teroristiem nav rases vai reliģiskās pārliecības pazīmju – nesenos uzbrukumus sarīkoja cilvēki ar dažādu etnisko piederību.

Sešus mēnešus pēc tam, kad visi policijas darbinieki bija apguvuši mācību kursu, *BTB* veica iekšējo novērtēšanu un konstatēja, ka ir uzlabojusies metro veikto aizturēšanu kvalitāte. Faktiskais aizturēšanu skaits būtiski samazinājās, savukārt apcietināšanas aizturēšanas rezultātā gadījumu skaits ievērojami palielinājās. Uzlabojās arī aizturēšanas rezultātā iegūtās operatīvās informācijas vākšana. Policijas darbinieki savā vērtējumā atzina, ka mācības ir sniegušas viņiem praktiskas prasmes.⁽⁸⁰⁾

⁽⁷⁹⁾ Starptautiskā drošības un pretterorisma akadēmija, "The SDR™ (*Search, Detect and React*)™", skatīt šādu tīmekļa vietni: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

⁽⁸⁰⁾ Skatīt arī Lielbritānijas transporta policiju (2009. g.), ieinteresēto pušu attiecību un saziņas stratēģijas komitejas 2009. gada 20. janvāra sanāksmes protokolu (darbakārtības 9.1. apakšpunkts), 2.–3. lpp., 2009. gada 6. aprīlis (8.3. apakšpunkts), 3. lpp.

4.5. Labi aizdomās turamo apraksti un laba operatīvā informācija

Labs aizdomās turamā apraksts var palīdzēt izvairīties no nelikumīgas diskriminējošas profilēšanas. Aizdomās turamā aprakstu veido ziņas par personu, piemēram, ādas, matu un acu krāsa, garums un svars, apģērbs, un to iegūst no cietušā vai nozieguma liecinieka apraksta. Labu aizdomās turamā aprakstu var izsniegt policijas darbiniekiem, un viņi uz tā pamata var veikt aizturēšanas un pārmeklēšanas, cenšoties aizturēt aizdomās turamos. Tomēr gadījumā, ja tiesībsardzības iestāžu darbinieki saņem pārāk vispārīgu aizdomās turamā aprakstu, kurā ir minēta rase, etniskā piederība vai līdzīgas pazīmes, viņiem nevajadzētu izmantot šādu aprakstu kā pamatu aizturēšanai un pārmeklēšanai, jo šādā gadījumā, visticamāk, tiks aizturētas daudzas nevainīgas personas, kurām ir tādas pašas pazīmes. Tā vietā viņiem vajadzētu iegūt sīkāku operatīvo papildinformāciju, lai varētu virzīt izmeklēšanu.

* “Sīki izstrādāti profili, kas balstīti uz tādiem faktoriem, par kuriem ir statistiski pierādīts, ka tie var būt saistīti ar noteiktu noziedzīgu rīcību, var būt efektīvi līdzekļi, lai labāk koncentrētu ierobežotos tiesībsardzības iestāžu resursus.”

ANO īpašais ziņotājs par cilvēktiesību aizsardzības veicināšanu terorisma apkarošanā (*Scheinin*, 2007.), 33. punkts.

Arī laba operatīvā informācija var samazināt nelikumīgas diskriminējošas profilēšanas risku. Ja tiesībsardzības iestāžu rīcības pamatā būs konkrēta un savlaicīga operatīvā informācija, šāda rīcība būs objektīvāka, un ir mazāk ticams, ka tā būs balstīta uz stereotipiem. Savlaicīgas un sīkas operatīvās informācijas sniegšana policijas darbiniekiem, piemēram, sanāksmes laikā katras maiņas sākumā var ierobežot patvaļīgu rīcību un norādīt policijas darbiniekiem, kā mērķtiecīgāk un konkrētāk koncentrēt savu pilnvaru īstenošanu atbilstīgi jaunākajām noziedzības tendencēm un apzinātajiem drošības jautājumiem. Operatīvās informācijas kvalitātes un izmantošanas uzlabošana, lai koncentrētos uz uzvedības faktoriem vai operatīvo informāciju, visefektīvākā ir savienojumā ar lielāku uzraudzību un kontroli attiecībā uz to, kā policijas darbinieki izmanto savas pilnvaras.

4.6. Labu attiecību uzturēšana

Kā jau ir minēts 3. nodaļā, aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru izmantošana var izraisīt sabiedrībai nepatīkamas sajūtas. Tas nozīmē, ka vajadzētu censties, cik vien iespējams, samazināt nevajadzīgu policijas iejaukšanos personu dzīvē un nodrošināt procesa pārredzamību, kā arī to, lai policija izturētos pret sabiedrības pārstāvjiem ar cieņu. Saskaņā ar Lielbritānijā veiktu pētījumu papildus tam, cik bieži tiesībaizsardzības iestādes koncentrē savu uzmanību uz etniskajām minoritātēm, vislielākās bažas aizturētajiem cilvēkiem rada arī policijas darbinieku attieksme pret aizturēto personu (ko nereti dēvē par "aizturēšanas kvalitāti") un tas, kāds ir aizturēšanas iemesls.⁽⁸¹⁾

Negatīvās sekas, kuras var izraisīt atkārtota aizturēšana no policijas puses, var ievērojami samazināt, ja policijas darbinieka rīcība ir profesionāla un korekta. Aizturēšanas iemesla norādīšana jo īpaši palielina apmierinātību pēc saskarsmes ar policijas darbinieku. Piekļāvīgas un korektas policijas darbinieka attieksmes nodrošināšana nav nekas īpašs, taču to ne vienmēr var viegli panākt. Sarežģījumus saistībā ar aizturēšanas kvalitāti rada policijas darbinieku dažreiz ierobežotās saskarsmes prasmes, nespēja paskaidrot rīcības iemeslu un dažos gadījumos arī nepieciešamība pārvarēt kopienā radušos naidīgumu. Protams, labas saskarsmes ar policiju kvalitātes nodrošināšana neizslēdz uz etnisko piederību balstītu profilēšanu, taču tā var, pirmkārt, likt policijas darbiniekiem atzīt pašiem sev un konkrētajai personai, ka etniskā piederība, rase un reliģiskā pārliecība nebija izšķirīgais aizturēšanas iemesls, un, otrkārt, palīdzēt panākt, ka persona nesaskata diskriminējošu motīvu šādas aizturēšanas pamatā. Ja personai šķiet, ka ir notikusi diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana (pat ja tā nav patiesība), tas var nodarīt kaitējumu.

17. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Personu informēšana par aizturēšanas un pārmeklēšanas iemeslu

PACE 2. pants paredz juridiskas garantijas attiecībā uz aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvarām. Pirms personas vai transportlīdzekļa pārmeklēšanas, personas vai transportlīdzekļa aizturēšanas pārmeklēšanas nolūkā policijas darbiniekam ir jāpaziņo personai šāda informācija:

⁽⁸¹⁾ *HAVIS and BEST* (2004.).

- vārds, uzvārds;
- tā policijas iecirkņa nosaukums, kurā viņš strādā;
- pārmeklēšanas mērķis;
- pārmeklēšanas veikšanas pamatojums.

Persona arī jāinformē, ka viņai ir tiesības lūgt protokolēt pārmeklēšanu, un jāpaziņo policijas iecirknis, kurā personai jāvēršas, lai saņemtu protokolu.

Lai atgādinātu policijas darbiniekiem, kādi ir viņu pienākumi aizturēšanas un pārmeklēšanas laikā, viņiem ir jāiemācās saīsinājums “GO-WISELY”:

“[G]rounds” (pamatojums) – pārmeklēšanas pamatojums;

“[O]bject” (mērķis) – pārmeklēšanas mērķis;

“[W]arrant” (apliecība) – ja policijas darbinieks ir civildrēbēs, jāuzrāda apliecība;

“[I]dentify” (identitāte) – policijas darbiniekam ir jānosauc aizdomās turamajam savs vārds;

“[S]tation” (iecirknis) – policijas iecirknis, kurā strādā policijas darbinieks;

“[E]ntitlement” (tiesības) – tiesības saņemt pārmeklēšanas protokola kopiju;

“[L]egal power” (juridiskās pilnvaras) – juridiskās pilnvaras, pamatojoties uz kurām notiek aizturēšana;

“[Y]ou” (Jūs) – Jūs esat aizturēts pārmeklēšanas nolūkā. Proti, aizdomās turamajam jāpaziņo, ka viņš tiek aizturēts.

18. GADĪJUMA IZPĒTE: APVIENOTĀ KARALISTE

Saskarsmes ar policiju kvalitātes kontrole Hertfordširas policijas iecirknī

Aizturēšanas un pārmeklēšanas protokolos, kurus Hertfordširas policijas iecirknis ieviesa 2007. gada aprīlī, ir iekļauta aile, kurā aizturētā persona var izdarīt atzīmes par saskarsmi ar policiju kvalitāti. Hertfordširas policijas iecirknis ir pirmais visā Apvienotajā Karalistē, kas to dara sistemātiski. Aizturēšanas un pārmeklēšanas beigās policijas darbiniekam ir jāuzdod personai šādi jautājumi:

“Izvērtējot šo gadījumu, kad Jūs aizturēja vietējā policija, lūdzam atbildēt uz šādiem jautājumiem:

- Vai esat sapratis aizturēšanas iemeslu? Jā/Nē
 - Vai aizturēšanas laikā pret Jums izturējās profesionāli, ar cieņu un korekti? Jā/Nē
- Lūdzu, parakstieties.”

19. GADĪJUMA IZPĒTE: AUSTRIJA

Pieklājīgas uzrunas formas

Austrijas tiesību aktos ir iekļauti norādījumi par veidu, kādā policijas darbiniekiem vajadzētu uzrunāt personas. Vadliniju noteikumu 5. panta 2. punkts paredz, ka: "Valsts drošības iestādes izmanto oficiālo uzrunas formu (t. i., "Sie") attiecībā uz visām personām, kuras parasti šādi uzrunā vai kuras lūdz viņas šādi uzrunāt."⁽⁸²⁾ Turklāt Iekšlietu ministrija ir izdevusi rīkojumu par to, kāds izteiksmes veids ir jālieto tiesībsardzības iestāžu amatpersonām, lai nepieļautu, ka rodas iespaids par diskriminējošu, pazemojošu, cieņu aizskarošu vai aizspriedumainu attieksmi. 2002. gada 7. augusta rīkojums paredz, ka "(..) cieņa sabiedrībā un tās atzinība, kā arī drošības dienestiem uzticēto uzdevumu izpildes efektivitāte lielā mērā ir atkarīga no tā, kā tiesībsardzības iestāžu darbinieki izturas pret citām personām, jo īpaši ārvalstniekiem un diskriminācijai pakļautu grupu pārstāvjiem. Tāpēc ir svarīgi, lai darba pienākumu izpildes laikā ikviens drošības dienestu darbinieks lietotu tādu izteiksmes veidu un līdzekļus, kas nevar radīt nekādu priekšstatu par diskriminējošu, pazemojošu, cieņu aizskarošu vai aizspriedumainu attieksmi un/vai neļauj kādam izdarīt secinājumus, ka šādi motīvi varētu būt daļa no vispārējās attieksmes."⁽⁸³⁾

Ir būtiski, ka pastāv šādi noteikumi, taču tikpat svarīgi ir arī ieviest uzraudzības kārtību, lai pārraudzītu šo noteikumu īstenošanu praksē.

4.7. Nākotnes apsvērumi

Ņemot vērā Apvienotās Karalistes pieredzi saistībā ar diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas jautājuma risināšanu, attiecībā uz Apvienoto Karalisti ir pieejams plašs pierādījumu un literatūras klāsts. Tāpat arī jācer, ka nākotnē līdzīgi rīkosies arī citas ES dalībvalstis, kas šobrīd saskaras ar reālu imigrācijas palielināšanos, atjauno terorisma apkarošanas pasākumu īstenošanu un tiecas nodrošināt efektīvu kārtības uzturēšanu.

Tā kā šā ceļveža mērķis ir būt par praktisku un noderīgu līdzekli, *FRA* aicina lasītājus iesniegt aģentūrai ar tīmekļa vietnes starpniecību (<http://fra.europa.eu/>) pierādījumus, gadījumu izpēti, rīcības dokumentus un vispārēju literatūru par jautājumiem, kas ir apskatīti šajā ceļvedī.

⁽⁸²⁾ Skatīt Vadliniju noteikumus (*Richtlinien-Verordnung - RLV*) StF: BGBl. Nr. 266/1993).

⁽⁸³⁾ Iekšlietu ministrijas Sabiedriskās drošības vispārējās pārvaldes 2002. gada 7. augusta rīkojums par izteiksmes veidu, kāds jālieto tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem (*Erlass des BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit vom 07.08.2002, GZ 19.038/237-GD/01, betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive*).

Dažu galveno ceļveža punktu kopsavilkums

- Mazāk labvēlīga attieksme pret kādu personu salīdzinājumā ar citām personām, ja šādas personas atrodas līdzīgā situācijā, ir uzskatāma par diskrimināciju. Aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru īstenošanas kontekstā šāda diskriminācija ir nelikumīga.
- Saistībā ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu ir pieļaujama atsaukšanās uz personas rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību, ja tā ir konkrēta aizdomās turamā apraksta daļa. Rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību var ņemt vērā arī gadījumā, ja saistībā ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu ir iegūta precīza operatīvā informācija.
- Lēmumu par personas aizturēšanu un pārmeklēšanu, kura pamatā ir tikai vai galvenokārt personas rase, etniskā piederība vai reliģiskā pārliecība, var uzskatīt par diskriminējošu uz etnisko piederību balstītu profilēšanu, tāpēc šāds lēmums ir nelikumīgs.
- Policijas darbiniekiem vajadzētu vairāk koncentrēties uz tādām attiecīgajai personai piemītošajām pazīmēm, pēc kurām var konstatēt, ka šāda persona ir konkrēts aizdomās turamais. Lielāko uzmanību vajadzētu pievērst personas uzvedībai. Uzvedība neietver fizisko ārieni.
- Diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana var radīt sekas, kuras nodara kaitējumu attiecībām ar kopienu un attiecīgi arī citām kārtības uzturēšanas metodēm, kuru pamatā ir sabiedrības sadarbība un uzticēšanās. Ir arī pierādījumi, kuri liecina, ka diskriminējoša uz etnisko piederību balstīta profilēšana nav efektīva, ņemot vērā aizturēšanu rezultātā iegūto sakritības rādītāju, proti, vai aizturēšanas rezultātā tika piemērots apcietinājums un/vai ierosināta kriminālvajāšana.
- Policijas darbiniekiem ir jānodrošina atbilstošas mācības, lai samazinātu diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas risku. Papildus tam vadītājiem vajadzētu uzraudzīt aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru īstenošanu.
- Aizturēšanas un pārmeklēšanas pilnvaru īstenošanas uzraudzībai ir nepieciešams vākt datus atsevišķi pa rasēm, lai varētu gūt precīzu priekšstatu par to, vai pilnvaras tiek īstenotas samērīgi salīdzinājumā ar iedzīvotāju sastāva sadalījumu. Tāpat arī šādi dati ir būtiski, lai varētu pamatot sūdzību par netiešu diskrimināciju no tiesībaizsardzības iestāžu puses.
- Vācot datus par etnisko piederību, ir jānodrošina atbilstošas garantijas privātuma aizsardzībai, proti, anonimitāte un informēta aizturēto un pārmeklēto personu piekrišana šādu datu vākšanai statistikas vajadzībām.

Bibliogrāfija

Tīmekļa vietnes

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (*FRA*):

<http://www.fra.europa.eu>

Eiropas Padomes Ministru komiteja:

<http://www.coe.int/cm>

Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (*ECRI*):

<http://www.coe.int/ecri>

Eiropas Cilvēktiesību tiesa:

<http://www.echr.coe.int>

Eiropas Savienības Tiesa:

<http://www.curia.eu>

Eiropas Savienības tiesību akti:

<http://eur-lex.europa.eu/>

Eiropas Parlaments:

<http://www.europarl.europa.eu>

Apvienoto Nāciju Augstais cilvēktiesību komisārs :

<http://www.ohchr.org>

Oficiālie dokumenti

Apvienoto Nāciju Organizācija

Scheinin M., ANO īpašais ziņotājs par cilvēktiesību aizsardzību un veicināšanu terorisma apkarošanā , *'Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism'*, UN Doc. A/HRC/4/26, 2007.g. 29. janvāris

APVIENOTO NĀCIJU Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja , *'Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Austria'*, UN Doc. CERD/C/60/CO/1, 2002. g. 21. maijs

APVIENOTO NĀCIJU Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja, *General Comment No. 31, 'The Prevention of Racial Discrimination in the Administration and Functioning of the Criminal Justice System', para. 20, UN Doc. A/60/18 (SUPP)*, 2005. g. 3. oktobris

APVIENOTO NĀCIJU CILVĒKTIESĪBU KOMITEJA, *'General Comment No. 29, States of Emergency', UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11*, 2001. g. 31. augusts

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija

AUGSTĀ KOMISĀRA BIROJS NACIONĀLO MINORITĀŠU JAUTĀJUMOS, *'Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies'*, 2006, pieejams:
<http://www.osce.org/documents/>

Eiropas Padome

Eiropas Padomes Ministru komiteja, *Recommendation Rec(2001)10 on the European Code of Police Ethics*, 2001. g. 19. septembris un paskaidrojuma raksts, kas pieejami: http://www.coe.int/t/cm/adoptedTexts_en.asp

EIROPAS PADOMES CILVĒKTIESĪBU KOMISĀRS, *'Protecting the right to privacy in the fight against terrorism', Issue Paper, CommDH/Issue Paper(2008)3*, pieejams:
http://www.coe.int/t/commissioner/WCD/Search_en.asp#

EIROPAS PADOMES CILVĒKTIESĪBU KOMISĀRS, *'Stop and Searches on ethnic or religious grounds are not effective', View Point*, 2009. g. 20. jūlijs, pieejams:
http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/default_en.asp

ECRI (Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību), *General Policy Recommendation No 11 on Combating Racism and Racial Discrimination in Policing*, 2007. g. 29. jūnijs, *Doc. CRI(2007)39*

Eiropas Savienība

EIROPADOME, Padomes 2008. gada 27. novembra Pamatlēmums 2008/977/JHA par to personas datu aizsardzību, ko apstrādā saistībā ar policijas un tiesu sadarbību krimināllietās, Oficiālais Vēstnesis, L 350, 30.12.2008, 60. lpp.

EIROPAS RASISMA UN KSENOFOBijas UZRAUDZĪBAS CENTRS, *'Perceptions of Discrimination and Islamophobia – Voices from Members of Muslim Communities in the European Union'*, 2006, pieejams: <http://fra.europa.eu>

EIROPAS PARLAMENTS, *Recommendation to the Council on profiling, notably on the basis of ethnicity, and race, in counter-terrorism, law enforcement, immigration, customs and border control, P6_TA-PROV(2009)0314* pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/RegWeb/application/registre>

EIROPAS PARLAMENTS, 2008. gada 20. novembra Priekšlikums Padomes Pamatlēmumam par pasažieru datu reģistra (PDR) izmantošanu, OV C 16E , 22.1.2010, pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:016E:0044:0049:EN:PDF>

EIROPAS KOMISIJA, Ziņojums par Direktīvas 2000/43/ EK (COM (2006) 643) piemērošanu, pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0643:FIN:EN:PDF>.

EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA, *'Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Proposal for a Council Framework Decision on the use of Passenger Name Record (PNR) data for law enforcement purposes'*, 2008. gada 28. oktobris

EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA, Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas apsekojums (EU-MIDIS): ziņojums par galvenajiem rezultātiem, 2009, pieejams: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA, EU-MIDIS apsekojums, 2009, pieejams: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA, Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas apsekojums (EU-MIDIS) – Statistikas biroja aktuālie dati, 4. izdevums – „Policijas veiktā aizturēšana un minoritātes”, 2010, pieejams: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

Eiropas Datu aizsardzības uzraudzītājs atzinums par Komisijas ziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei par brīvības, drošības un tiesiskuma telpu pilsoņu interesēs, 2009/C 276/02, pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:276:0008:0020:EN:PDF>

Valsts līmenī

Association of Police Authorities, 'Stop and Search, Know Your Rights Leaflet', 2009, pieejams <http://www.mpa.gov.uk>

British Transport Police Authority, 'Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 20 January 2009', pieejams: <http://www.btpa.police.uk>

British Transport Police Authority, 'Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 6 April 2009', pieejams: <http://www.btpa.police.uk>

Centre d'analyse strategique, 'Enquête sur les Violences Urbaines - Comprendre les Emeutes de Novembre 2005: les Exemples de Saint-Denis et d'Aulnay-Sous-Bois', Rapports et documents no4 – 2006, pieejams: http://www.strategie.gouv.fr/article.php3?id_article=353

Home Office, 'The Stephen Lawrence Inquiry: Report of an Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny', Cm 4262-I, 1999. g. februāris, pieejams: <http://www.archive.official-documents.co.uk/>

House of Commons Home Affairs Committee, 'The Macpherson Report – Ten Years On' Twelfth Report of Session 2008–09, 22 July 2009. g. 22. jūlijs, pieejams: <http://www.publications.parliament.uk>

The International Security & Counter-Terrorism Academy, 'The SDR™ (Search, Detect and React)™', pieejams: <http://www.sdr.org.il/index.html>

Metropolitan Police Authority, 'Section 44 Terrorism Act 2000 standard Operating Procedures 2007, Issue 1.1', pieejams: http://www.met.police.uk/foi/pdfs/policies/stop_and_search_s44_tact_2000_sop.pdf

National Police Improvement Agency, 'Advice on Stop and Search in Relation to Terrorism', 2008, pieejams: http://www.npia.police.uk/en/docs/Stop_and_Search_in_Relation_to_Terrorism_-_2008.pdf

Ontario Human Rights Commission, 'Inquiry Report, Paying the Price, The Human Cost of Racial Profiling', 2003, pieejams: <http://www.ohrc.on.ca/en/resources>

Scarman, G. S. Lord (1981), 'The Scarman Report: The Brixton Disorders, 10-12 April 1981', Home Office, London, HMSO, 1981

UK Ministry of Justice, 'Statistics on Race and the Criminal Justice system 2007/2008', 2009. g. aprīlis, pieejams: <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

UK Ministry of Justice, 'Statistics on Race and the Criminal Justice System 2006/7', 2008. g. jūlijs, pieejams: <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

US Customs Service, 'Better Targeting of Airline Passengers for Personal Searches Could Produce Better Results, Fiscal Year 1998', 1998, GAO/GGD-00-38, pieejams: <http://www.gao.gov/>

US Department of Justice, Civil Rights Division, 'Guidance Regarding the Use of Race by Federal Law Enforcement Agencies', 2003, pieejams: <http://www.usdoj.gov>

Akadēmiskie komentāri

Best D., Strang J., Beswick T. & Gossop M., 'Assessment of a Concentrated, High-Profile Police Operation. No Discernible Impact on Drug Availability, Price or Purity', 41 *British Journal of Criminology* (2001)

Cohen J., Gorr W. and Singh P., 'Estimating Intervention Effects in Varying Risk Settings: Do Police Raids Reduce Illegal Drug Dealing at Nuisance Bars?', 41.2 *Criminology* (2003)

Delsol R. and Shiner M., 'Regulating Stop and Search: A Challenge for Police and Community Relations in England and Wales', 14.3 *Critical Criminology* (2006)

De Schutter O. and Ringelheim J., 'Ethnic Profiling: A rising Challenge for European Human Rights Law', 71.3 *Modern Law Review*, 358-384

DINANT J.-M., LAZARO C., POULLET Y., LEFEVER N. AND ROUVROY A., 'Application of Convention 108 to the Profiling Mechanism - Some ideas for the future work of the consultative committee' (T-PD), Doc. T-PD (2008)01, pieejams: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/data_protection/documents/

European Union Network of Independent Experts on Fundamental Rights (2006), 'Opinion on Ethnic Profiling', CFR-CDF.Opinion4.2006, pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/cfr_cdf/list_opinions_en.htm

Goodey J (ed.), 14.3 *Critical Criminology* (2006), (Special edition on ethnic profiling)

Gross S. R. & Livingston D., 'Racial Profiling Under Attack', 102.5 *Columbia Law Review* (2002)

HARCOURT B, 'Rethinking Racial Profiling: A Critique of the Economics, Civil Liberties, and Constitutional Literature, and of Criminal Profiling More Generally', 71.4 *University of Chicago Law Review* (2004)

Harris D. (2002), 'Flying while Arab: Lessons from the Racial Profiling Controversy', 6.1 *Civil Rights Journal*, (Winter 2002) 8, pieejams: <http://www.usccr.gov/pubs/pubsndx.htm>

Harris D. (2002), 'Profiles in Injustice: Why Racial Profiling Cannot Work', *The New Press*, 2003

Havis S. & Best D., 'Stop and Search Complaints (2000-2001)', London: Police Complaints Authority, 2004, pieejams: <http://www.ipcc.gov.uk>

Hildebrandt M. & Gutwirth S. (eds.), 'Profiling the European Citizen: Cross Disciplinary Perspectives' Springer, 2008, Dordrecht

Hill E. (2002), 'An Evaluation of Racial Profiling Data Collection and Training', *Legislative Analysis Office*, pieejams: http://www.lao.ca.gov/2002/racial_profiling/8-02_racial_profiling.pdf

Mccluskey J. D., Mastrofski S. D., and Parks R. B., 'To acquiesce or rebel: Predicting citizen compliance with police requests', 2.3 *Police Quarterly* (1999), pieejams: <http://pqx.sagepub.com>

Miller J., Bland N and Quinton P., 'The Impact of Stops and Searches on Crime and the Community', *Police Research Series Paper*, 2000, Number 127, Home Office, pieejams: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/policerspubs1.html>

Miller J., Davis R.C., Henderson N.J., Marcovic J. & Ortiz C.W. report: *Measuring Influences on Public Opinion of the Police Using Time-Series Data*, 5 *Police Quarterly* (2005), available at: <http://pqx.sagepub.com>

Miller J., Gounev P., Pap A.L., Wagman D., Balogi A., Bezlov T., Simonovits B. & Vargha L., 'Racism and Police Stops: Adapting US and British Debates to Continental Europe', 5.3 *European Journal of Criminology* (2008), pieejams: <http://euc.sagepub.com>

Modood T., Berthoud R., Lakey J., Nazroo J., Smith P., Virdee S. & Beishon S., 'Ethnic Minorities in Britain Diversity and Disadvantage: Fourth National Survey of Ethnic Minorities', *Police Studies Institute*, 1997

Morgan R., Newburn T., 'The Future of Policing', *Clarendon Press/Oxford University Press*, 1997

Phillips C. and Bowling B. 'Racism, Ethnicity, Crime and Criminal Justice' in Maguire M., Morgan B. & Reiner R. (eds.), 'The Oxford Handbook of Criminology', 3rd edition, 2002, *Oxford University Press*

Quinton P., Bland N. & Miller J. (2000), 'Police Stops, Decision-Making and Practice', *Police Research Series, Paper 130, Home Office*, pieejams: <http://www.homeoffice.gov.uk/>

Rosenbaum D. P., Schuck D. A., Costello S. K., Hawkins D. F., & Ring M. K., 'Attitudes Toward the Police: The effects of Direct and Vicarious Experience', 8 *Police Quarterly* (2005)

Sherman L. W., 'Police crackdowns: Initial and residual deterrence,' in Tonry M., & Morris N. (eds.), 'Crime and justice: A review of research', Volume 12, *University of Chicago Press* (1990)

Shuford, R. T. 'Civil Rights in the Next Millennium: Any way you slice it: Why Racial Profiling is Wrong.' 18 St. Louis University Public Law Review, 371.-385. lpp.

Simon, P, "Ethnic" statistics and data protection in the Council of Europe countries'. Study Report. European Commission against Racism and Intolerance, November 2007, pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Themes/Ethnic_statistics_and_data_protection.pdf

Spitzer E., Attorney General of the State of New York, 'The New York City Police Department's "Stop and Frisk" Practices: A Report to the People of the State of New York', 1999

Stone V. & Pettigrew N., 'The views of the public on stops and searches', Home Office Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, Paper 129, 2000, pieejams: <http://www.homeoffice.gov.uk>

Van Der Torre E.J. And Ferwerda H.B., 'Preventief fouilleren, Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten', (Preventive searching, an analysis of the process and the external effects in ten municipalities), The Hague: Beke: Arnhem, Politie & Wetenschap, Zeist, 2005

Weitzer R, Tuch S.A., 'Determinants of Public Satisfaction with the Police', 8.3 Police Quarterly (2005), pieejams: <http://pqx.sagepub.com>

Wrench J., 'Diversity Management and Discrimination: Immigrants and Ethnic Minorities in the EU', Ashgate, Aldershot 2007

Zerbes I., 'Das Urteil des deutschen Bundesverfassungsgerichts zur Online-Durchsuchung und Online-Überwachung, Grundrechtlicher Schutz der Vertraulichkeit und Integrität informationstechnischer Systeme - auch in Österreich', ÖJZ 2008/89

NVO publikācijas

Amnesty International (2009), 'Victim or Suspect – A Question of Colour. Racist Discrimination in the Austrian Justice System'. Pieejams: <http://www.amnesty.org>

ENAR (EIROPAS TĪKLS PRET RASISMU), *Fact sheet 40, Ethnic Profiling*, 2009. g. jūnijs, pieejams http://www.enar-eu.org/Page_Generale.asp?DocID=15289&la=1&langue=EN

Open Society Justice Initiative, 'Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective and Discriminatory', Open Society Institute, New York, 2009, pieejams: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Open Society Justice Initiative, 'Addressing Ethnic Profiling by Police - A Report on the Strategies for Effective Police Stop and Search Project', Open Society Institute, New York, 2009, pieejams: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Open Society Justice Initiative, 'Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris', Open Society Institute, New York, 2009, pieejams: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Open Society Justice Initiative, "'I can stop whoever I want' – Police Stops of Ethnic Minorities in Bulgaria, Hungary and Spain', Open Society Institute, New York, 2007, pieejams: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Juridiski instrumenti

Eiropas Savienība

ES Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, Oficiālais Vēstnesis L 180, 19.7.2000, 22. lpp.

ES Direktīva 2000/78/EK, lai īstenotu vienlīdzīgu attieksmi nodarbinātībā un profesijā, Oficiālais Vēstnesis L 303, 02.12.2000, 16. lpp.

ES Direktīva 2004/113/EK, ar ko īsteno vienlīdzīgas attieksmes principu pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz preču un pakalpojumu pieejamību un piegādi, Oficiālais Vēstnesis L 373, 21.12.2004, 37. lpp.

ES Direktīva 2002/73 par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz darbu, profesionālās izglītības un izaugsmes iespējām un darba apstākļiem, Oficiālais Vēstnesis L 269, 5.10.2002, 15. lpp.

ES Direktīva 2006/54/EK par par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (pārstrādāta versija), Oficiālais Vēstnesis L 204 26.7.2006, 23. lpp.

Austrija

BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit, Erlass betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive, 2002GZ 19.038/237-GD/01

Verordnung des Bundesministers für Inneres, mit der Richtlinien für das Einschreiten der Organe des öffentlichen Sicherheitsdienstes erlassen werden (Richtlinien-Verordnung - RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993

Apvienotā Karaliste

Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) and accompanying Codes of Practice, pieejams: <http://police.homeoffice.gov.uk>

The Terrorism Act 2000, pieejamst <http://www.opsi.gov.uk>

Lietas

ECtHR

Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. United Kingdom ECtHR App. No. 9214/80, 1985. gada 28. maijs

Cissé v France (Admissibility) ECtHR App No. 51346/99, 2001. g. 16. janvāris

D.H. v. Czech Republic ECtHR App. No. 57325/00, 2007. g. 13. novembris

Opuz v. Turkey, ECtHR App. No. 33401/02, 2009. g. 9. jūnijs

Oršuš and Others v. Croatia ECtHR App No. 15766/03, 2008. g. 17. jūlijs

Timishev v Russia ECtHR App. No. 55762/00, 2005. g. 13. decembris

Gillan and Quinton v. United Kingdom ECtHR App. No. 4158/05, 2010. g. 12. janvāris

ECJ

Case 170/84 Bilka-Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz [1986] ECR 1607

Case C-167/97 Seymour-Smith and Perez [1999] ECR I-623

Case C-256/01 Allonby v Accrington & Rossendale College and Others [2004] I-873

Case C-300/06 Voß v. Land Berlin [2007] ECR I-10573

ANO Cilvēktiesību komiteja

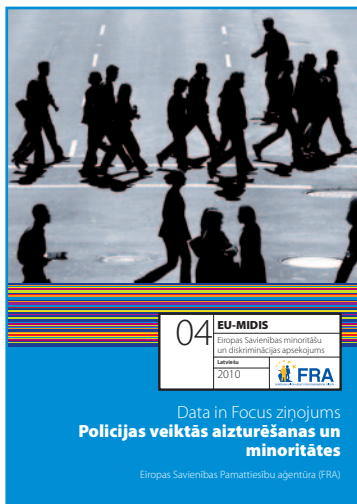
Rosalind Williams Lecraft v Spain Comm No. 1493/2006, 2009. g. 30. jūlijs

FRA "Uz etnisko piederību balstītas diskriminējošas profilēšanas izpratnes un novēršanas ceļvedis" sniedz vispusīgu pārskatu par profilēšanas praksi tiesībsardzības jomā, vienlaikus cenšoties uzlabot lasītāja izpratni par tās teorētiskajiem un praktiskajiem pamatiem. Tā kā šī publikācija ir paredzēta galvenokārt vadošajiem tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem, ievērojama tās daļa ir veltīta tieši policijas darbam.

Iekļautās gadījumu izpētes un praktiskie piemēri padara to par vērtīgu praktisku palīglīdzekli tiesībsardzības iestāžu profesionāļiem.

Ceļvedī ir skaidrots, kādos gadījumos uz rasi, etnisko piederību vai reliģisko pārliecību balstītu profilēšanu var uzskatīt par diskrimināciju un kādos gadījumos tā ir pieļaujama. Tāpat arī tajā ir pētītas diskriminējošas uz etnisko piederību balstītas profilēšanas negatīvās sekas. Papildus šajā ceļvedī ir uzsvērtas šādas prakses negatīvā ietekme uz policijas darba efektivitāti.

Šajos divos ziņojumos Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (FRA) pēta savstarpēji cieši saistītus policijas darba un minoritāšu saiknes jautājumus.

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra

**Tiecoties uz efektīvāku kārtības nodrošināšanu
Uz etnisko piederību balstītas diskriminējošas profilēšanas izpratne un novēršana: ceļvedis.**

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011. gads

2011 — 79 lpp. — 14.8 x 21 cm

ISBN 978-92-9192-720-3

doi:10.2811/38938

Fotogrāfijas (vāks): Frédéric Cirou/PhotoAlto

Publikāciju birojs

